

ABD’NİN TÜRKİYE’NİN AB ÜYELİĞİNE BAKIŞI TÜRKİYE-ABD-AB GÜVENLİK VE SAVUNMA İLİŞKİLERİ

Ümit Çelik

Özet

ABD'nin AB yolundaki Türkiye'ye verdiği destek yalnızca "perde arkası yoğun diplomasi" yoluyla gerçekleştirilmemiş, ABD aynı zamanda NATO, Batı Avrupa Birliği (BAB) ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) gibi savunma ilişkileri konusunda da Türkiye'nin dışlanmaması için çaba sarfetmiştir. Avrupa Birliği, Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) konusunda kendi ayakları üzerinde durmanın hesabını yaparken, Türkiye'nin AB üyeliği gerçekleşirse, AB içinde ABD-İngiltere-Türkiye ekseninde bir "transatlantik bağ" kurulacaktır. Kuşkusuz bu durum NATO'dan bağımsız bir "Acil Müdahale Gücü" (Rapid Reaction Force) oluşturmak isteyen Avrupa Birliği'ni kaygılandırmaktadır. Günümüzde ABD ve AB arasında sessiz ve gizliden gizliye bir mücadele yaşanmakta olduğu düşünülecek olursa, ABD yönetimi, İngiltere'nin yanında Türkiye'yi de AB içinde bir "Truva atı" olarak görmek istemektedir.

Anahtar kelimeler: AGSK, NATO, stratejik ortaklık, güvenlik, savunma, Türkiye'nin AB üyeliği, ABD'nin rolü.

ABSTRACT

THE USA’S VIEW ON TURKEY’S EUROPEAN UNION MEMBERSHIP SECURITY AND DEFENCE RELATIONS BETWEEN TURKEY-THE USA- THE EU

The USA’s support for Turkey, which is on the European Union path, has showed itself not only as “intense diplomacy from behind a curtain” but also as incessant opposition against Turkey’s isolation from defence organizations like European Security and Defence Identity (ESDI), North Atlantic Treaty Organization (NATO) and West European Union (WEU). While the European Union aims to stand on its own feet in Common Foreign and Security Policy (CFSP), in case of Turkey’s EU membership there will be a “transatlantic connection” on the orbit of the USA-England-Turkey in the EU. Without doubt it makes EU anxious as they are trying to create an “European Rapid Reaction Force” (ERRF) which is independent from NATO. Taking into consideration the idea that there is a silent and secret rivalry between the EU and the USA in the present; the USA wish to see Turkey as a “Trojan horse” together with England in the EU.

Key words: ESDI, NATO, strategic partnership, security, defence, Turkey’s EU Membership, the USA’s role.

GİRİŞ

ABD'nin Türkiye'nin AB üyeliğine bakışını, Türk-Amerikan ilişkileri çerçevesinde inceleyeceğimiz bu çalışmamızda, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) konusunda gerçekleştirilen Türk-Amerikan işbirliğinin Avrupa Güvenliği ve Türkiye'nin AB üyeliğine yansımalarını da konu edineceğiz. Temel amacımız ABD'nin hangi kanalları kullanarak, ne şekilde Türkiye'nin AB üyeliğini etkilediğini ve bu konuda niçin Türkiye'ye tam destek verdiğini analiz etmektir.

Geçmişten günümüze Türkiye-AB ilişkileri tamamen eşitsiz bir zeminde yürütülmüştür. Bu eşitsizlik, ideolojik, psikolojik, siyasi, ekonomik, etnik ve jeopolitik alanları kapsamakta ve Türkiye'nin stratejik çıkarlarını olumsuz yönde etkilerken aynı zamanda da uluslararası platformda prestij kaybına yol açmaktadır.

Günümüzde AB; “Türkiye, Fener Rum Patrikhanesi, Fırat ve Dicle Nehirlerinin paylaşımı, Kıbrıs ve Ege sorunlarını çözmedikçe, Ermeni soykırımını kabul etmedikçe tam üye olamaz” mesajını vermektedir. Şimdiye kadar Türkiye-AB ilişkilerinde kurulan tek yanlı bağ, yukarıda sayılan sorunlarda Türkiye'nin siyasi baskı altında tutulmasına neden olmaktadır.

Avrupa politikası, AB ülkelerinde siyasi partilerin ideolojik tercihlerine bağlı olarak belirlenmektedir. Türkiye'nin AB üyeliğinin önündeki en büyük engellerden biri de AB siyasi partilerinin ideolojik tercihleridir. Örneğin Almanya'da Angela Merkel başkanlığındaki iktidarın büyük ortağı Hristiyan Demokrat Birliği (CDU) ile Hristiyan Sosyal Birliği (CSU)'nin oluşturduğu koalisyon hükümeti, Türkiye'nin AB üyeliği ve AB'nin genişlemesi konusunda Sosyal Demokrat-Yeşiller koalisyonundan çok farklı bir tavır sergilemektedir.

Aynı şekilde bu satırların yazıldığı sırada AB Dönem Başkanı olan Avusturya, Hırvatistan'ın AB'ye katılmasını ne kadar şiddetle istiyorsa, Türkiye'nin AB'ye katılmasına da o kadar karşı çıkmaktadır. Avusturya Türkiye'nin AB'ye katılmasına tarihsel, ideolojik ve psikolojik nedenlerle karşı çıkmaktadır. Avusturya'da Türkiye ve Türk insanına karşı bir olumsuz imaj ve ön yargı vardır. Avusturya'nın tarih boyunca en büyük tehdidi Hitler Almanya'sından sonra Viyana kapılarına dayanan Türklerden alması, Avusturya'nın Türkiye'ye bakışını şekillendiren en önemli tarihsel-psikolojik faktördür.

Diğer yandan AB ülkelerinde politikacılar kısa süre içinde söz ve tavır değişikliği sergilemektedir. Önceleri Türkiye'nin AB üyesi olabileceğini halkına anlatmaya çalışan Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac, Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tanınması konusundan hiç bahsetmemişti. Ancak Chirac daha sonra Fransa'daki Türkiye aleyhtarı kamuoyunun etkisiyle, Türkiye'nin bir AB ülkesi sayılan Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanımadan AB ile üyelik müzakerelerine başlayamayacağını savunmuştu.

Türkiye'nin AB üyeliği, AB'de karar alıcıların halen tartışılan üç gelecek senaryosundan hangisini seçeceğiyle de yakından ilgilidir. “Çok Vitesli Avrupa” modeline göre tüm üyelerin tam entegrasyonu hedeflenmiştir ama bu ortak entegrasyon her ülkenin kendi kapasitesine göre farklı tarihlerde gerçekleşecektir.

“Değişken Geometrik Avrupa” modeline göre ise herkes için tek bir birlikten söz edilemez. AB bundan sonra tek tip olmayacak, iki veya üç değişik bölümden oluşan bir entegrasyon modeli olacaktır. Avrupa Birliği'nin çekirdek özünü oluşturan merkez ülkeler, istedikleri kadar derin bir entegrasyona gidebilecekken, diğer ülkeler işbirliğinin derinliğine

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

göre gümrük birliği, şengen vizesi ya da ortaklık anlaşmalarıyla AB'ye daha zayıf bağlarla bağlanacaklardır. AB yolundaki Türkiye'nin durumu da böyledir ve AB'ye daha sıkı bağlarla bağlanması istenmemektedir.

Günümüzde ABD ve AB arasında, sessiz ve gizli bir savaşı yaşanmaktadır. AB, Ortak Güvenlik ve Savunma Politikası çerçevesinde NATO'dan bağımsız hareket edebilecek bir "Acil Müdahale Gücü" oluşturma amacındayken, ABD de İngiltere'yi AB içinde kendi çıkar politikalarını savunabilecek sıkı bir müttefik olarak görmektedir.

Bu açıdan yaklaşık 55-60 yıldır kendisiyle stratejik müttefik ilişkileri olan Türkiye de AB üyesi olursa, ABD'ye göre İngiltere ve Türkiye, AB içinde Atlantik bağlar kuran bir "Truva atı" olabilecektir. Böylece ABD'nin kendisi de Avrupa açıklarına sıkıca demirlemiş olacaktır.

AB ülkelerinin ortak bir dış politika üretmedeki zorlukları nedeniyle, Avrupa'da savunma ve güvenlik sorumluluklarını karşılamada seçenekler içerisinde en uygun olanı, NATO ve Türkiye'dir. Türkiye'nin NATO üyesi olması ve NATO'da kararların oy birliğiyle alınması hem AB'yi hem de Türkiye'yi birlikte hareket etmeye zorlamaktadır.

Türkiye-AB ilişkilerinde yaşanan bunalımlı dönem ve sürekli tırmanan gerilimler, NATO'yu Türkiye'nin Batı dünyasıyla olan ilişkilerinin en önemli stratejik aracı haline getirdi. Balkan coğrafyasındaki hassasiyeti NATO'nun bölge politikalarına yansıtan ABD ile, bölgeye doğrudan dahil olma imkanı olmayan Türkiye'nin çıkar alanları Balkanlarda kesişti.

AB üyesi ülkelerin Balkanlara yönelik politikalarındaki tutarsızlıklar, bölgedeki bunalımların tırmanışında Türk-Amerikan ilişkilerinin öne çıkmasını doğurdu. Ancak NATO ve Varşova Paktı arasındaki çekişmenin yerini işbirliğine bırakması, 1 Mart tezkeresinin TBMM'de reddedilmesi ve Temmuz 2003'te yaşanan Çuval geçirme krizi, Türkiye'nin ABD açısından Soğuk Savaş süresince koruduğu vazgeçilmez müttefik sıfatını büyük ölçüde kaybetmesine neden oldu.

Türk-Amerikan ilişkilerinde yaşanan iniş çıkışlara ve bunalımlara rağmen ABD'nin Irak'ı işgalinden sonra geliştirilen ilişkiler ve Aralık 2005'te CIA Başkanı Porter Goss'un Irak'ta işbirliği yapmak amacıyla Ankara'ya gelmesi, ilişkilerin yeniden 1 Mart 2003 öncesindeki stratejik ortaklığa dönüştürülmek istendiğinin işaretleridir.

Öte yandan Türk-Amerikan ilişkilerinde açılıp kapanan yeni sayfalar ve gerilimler, ABD'nin Türkiye'nin AB üyeliğine bakış açısını değiştirmede. ABD kimi zaman AB kurumlarının başkanları ya da kilit konumdaki karar alıcılarıyla doğrudan temas kurarak, Türkiye'nin AB'ye üye olması gerektiğini her platformda tekrarladı.

Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının oluşturulması sürecinde Türkiye'yi dışlayan, Kıbrıs, Ege, demokrasi ve insan hakları konusunu sürekli Türkiye'ye dayatan ve Romanya, Bulgaristan, Slovakya, Letonya ve Litvanya gibi Türkiye'den daha iyi durumda olmayan ülkeleri kendi bünyesine alıp Türkiye'yi yıllardır kapısında bekleten AB, tüm kritik kararların arifesinde Türkiye'nin arkasında duran şiddetli bir ABD baskısıyla karşılaştı. Fransa gibi AB'nin merkez ülkelerinden şiddetli tepkiler gelse de ABD ısrarla Türkiye'yi AB üyesi olarak görmek istediğini belirtti.

İşte bu noktanın analiz edilmesi çalışmamızın temel amacıdır. Birinci bölümde Avrupa'nın kimlik ve güvenlik anlayışında Türkiye ve ABD'nin yeri, ikinci bölümdeyse ABD'nin Türkiye'nin AB üyeliğine bakışı ve Türkiye'nin tutumu ele alınacaktır.

I. BÖLÜM

AVRUPA’NIN KİMLİK VE GÜVENLİK ANLAYIŞINDA TÜRKİYE VE ABD’NİN YERİ

A. AVRUPA KİMLİĞİNİN SINIRLARI VE TÜRKİYE’NİN AVRUPA’DAKİ YERİ

Batı’nın Doğu ile Doğu’nun Batı ile ilişkilerinde olduğu kadar Kuzey-Güney ülkeleri ilişkilerinde de önemli bir basamak olan Türkiye coğrafyası, tarihin her döneminde daima jeopolitik öneme sahip olmuştur. Soğuk savaş dönemi boyunca Türkiye’nin NATO ve Varşova Paktı arasında bir sınır ülke olması, jeopolitik önemini daha da arttırmıştır.

1950’li yıllarda Türkiye, ekonomik ve siyasal açıdan bunalımlı bir dönem yaşadığından Avrupa’da yeni yeni filizlenmekte olan entegrasyon hareketi karşısında önceleri sessiz kaldı.

II. Dünya Savaşı’ndan hemen sonra ve Kore Savaşı’nı izleyen yıllarda Avrupa Konseyi’ne, OEEC’ye ve NATO’ya üyelik konularını neredeyse dış politika gündeminin en üst sırasına yerleştiren Türkiye’nin büründüğü sessizlik, 6 Avrupa ülkesinin oluşturduğu AET gibi geleceği belirsiz bir oluşuma temkinli yaklaşma düşüncesinden doğdu.

Fransa, Almanya, İtalya ve BENELUX ülkelerinden oluşan “Altılar Avrupası”nın geleceğinin belirsizliğine ve iç politikada yaşadığı sorunlara rağmen Türkiye; ideolojik, siyasal, ekonomik ve tarihsel faktörlerden kaynaklanan sebeplerle, Temmuz 1959’da AET’ye üyelik başvurusu yaparak ekonomik entegrasyon yoluyla ulus devleti aşma çabasındaki AET’yle daha yakın ilişkiler geliştirmenin yollarını aramaya başladı.

O dönemde NATO ve OEEC gibi iki önemli örgütü bir kenara bırakarak sadece AET ile ilgilenen Türkiye’nin temel amacı, dünyada ilk kez denenen ekonomik entegrasyon modeli yoluyla kendi ekonomik zorluklarının üstesinden gelmekti.

Bu sırada 1946’dan itibaren tek partili sistemden çok partili sisteme geçen Türkiye’de, 27 Mayıs 1960’ta gerçekleştirilen askeri darbe sonucu geniş siyasal çalkantılar yaşanmış ve 1965 genel seçimlerinde Süleyman Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi Hükümeti’nin tek başına iktidara gelmesine dek demokrasi askıya alınmıştı.

Nisan 1961’de Kübalı sürgünlerin ABD gizli servisi CIA’in yardımıyla Küba’daki Domuzlar Körfezi’ne yaptığı çıkarma ile Fidel Castro’ya karşı gerçekleştirilen başarısız ayaklanma girişimi sonucu Soğuk Savaş ortamı gerginleşmişti.¹

Giderek sertleşen ABD-SSCB anlaşmazlığı, Türkiye’nin Batılı kampa sıkıca bağlanmasını dolayısıyla bir an önce demokrasiye dönmesini zorunlu kılmıştı. Demokrasi ve siyasal liberalizme bağlılık Batı ittifakına bağlılığın bir şartı olarak görülmekteydi.²

Diğer yandan AB Bakanlar Konseyi 1962’de sadece sınırları içerisinde tam anlamıyla demokratik uygulamaları garanti eden ve temel hak ve özgürlüklere saygı gösteren devletlerin AET’ye üye olabileceğini benimsemişti.³

¹ Peter Van Ham, “Europe’s Common Defence Policy: Implications for the Transatlantic Relationship”, Security Dialogue, Cilt: 31, No: 2, Haziran 2000, ss. 220-224

² Van Ham, a.g.e., ss. 224-226

³ Meltem Müftüler Baç, Türkiye ve Avrupa Birliği Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler, İstanbul, Alfa Yay., 2001, s. 129

Aralık 1973 Kopenhag Zirvesi kararlarındaysa demokrasi ve insan haklarına saygı derecesiyle ölçülen yeni bir kavrama vurgu yapılmıştır: Avrupa Kimliği.⁴

1. Avrupa Kimliğinin Sınırları

Avrupa kavramının kökleri her ne kadar eski Yunan dönemine dek uzansa da siyasi gerçeklik olarak “Avrupalılık” kavramı daha çok modern zamanlarda ortaya çıkmıştır.⁵ Eski Yunan ve Latin uygarlıkları bugünkü Avrupa’nın dışındaki toprakları kapsar ve Avrupa tarihinden daha eskilere dayanır.

Hristiyanlık ise Asya’dan gelmiştir ve Avrupa’da yayılabilmesi, Asya’da ortaya çıkışından yaklaşık bin yıl sonra mümkün olmuştur. Dolayısıyla Avrupa’yı Avrupa’dan yola çıkararak anlamak zordur ve Avrupa’nın değişken yapılı birçok yüzü vardır.⁶ Avrupa Birliği’ni halklar, kültürler, sınıflar ve devletler arasındaki karşılıklı ilişkiler oluşturmuştur.

Tarihsel süreçte Avrupa’yla özdeşleşen ne belirgin bir “kültürel aidiyet alanı” ne de değişmez bir “uygarlık mekanı” görülür. Avrupa kimliği tarihin hiç bir döneminde belli bir alana ait olmamıştır.⁷ Ancak Avrupa, kendisinin daima uygarlık merkezine yakın hatta onun odak noktasında olacak biçimde yer alması için uluslarüstü sistemin gerçekleştirilmesi gibi her fedakarlığı yapmıştır.

Bu çerçevede kimi zaman birbiriyle çelişen, değişik coğrafi mekanlarda kökleri olduğu varsayılan bir Avrupa kimliği söz konusudur.⁸ Belli bir mekan içinde farklı jeopolitik özellik ve kültürel değerlerle donanmış bir Avrupa kimliği oluşturulmak istenmektedir.

Ortaçağ’da Avrupa’nın kendi içine kapanık bir Hristiyan skolastiğine itilmesinde İslam uygarlığının gelişip Avrupa topraklarına kadar yayılmasının büyük etkisi olmuştur. Ayrıca Avrupa’nın Hristiyanlık bayrağı altında ilk kez birleşerek haçlı seferleri sırasında birlikte hareket etmesinde İslam’ın yayılmasının payı büyüktür.⁹

Bir kimlikten söz ederken zorunlu olarak “başkası” ya da “öteki” de söz konusu olacaktır. Çünkü kimlik kendisini diğerlerinden ayırt eden özellikleri de ortaya çıkarır.

Edward Said’in Oryantalizm adlı eserinde de değindiği gibi Doğu, her dönemde Avrupa’nın ihtiyaçlarına göre yorumlanmıştır. Dolayısıyla Doğu; dini, dili, hukuk kuralları ve mirasıyla Avrupa’nın yani Batı’nın kendi kimliğini bulmasıyla kolaylaştırmıştır.¹⁰

Batı’nın Doğu’ya yaklaşımını tanımlamak için kullanılan bir kavram olan Oryantalizm, coğrafi bir mekan değil, Avrupalı olmayan insan düşüncesini, kültürünü yansıtan ve dolayısıyla ideolojik bir yönü olan düşünce sistematiğidir.

Doğu-Batı terimleri de kendisini uygarlık merkezinde gören Avrupa toplumlarına göre oluşmuştur. Doğu’nun neresi olduğu ve kime göre, neye göre Doğu dendiği Avrupa merkezilik anlayışıyla ilgilidir.

⁴ Baç, a.g.e., s.129

⁵ Esin Yurdusev, “Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türkiye Kimliği”, Atilla Eralp (haz.), Türkiye ve Avrupa, Ankara, İmge Yay., 1997, s.45-55

⁶ Veysel Bozkurt, Avrupa Birliği ve Türkiye, Bursa, Uludağ Üniv. Güçlendirme Vakfı Yay., 2001, s. 13

⁷ İbrahim Canbolat, Savaş ve Barış Arasında Dünya, İstanbul, Alfa Yay., 2003, s. 211.

⁸ Canbolat, a.g.e., s. 212.

⁹ Bozkurt, a.g.e., s. 14.

¹⁰ Edward Said, Oryantalizm, N. Uzel (çev.), İstanbul, Pınar Yay., 1982, ss. 110-114

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Bu çerçevede Japonya, Çin ve Hindistan ABD'nin batısında yer almasına rağmen Uzak Doğu, Yakın Doğu gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Avrupa kendisini merkeze alıp Avrupa kimliğini inşa etmeye çalışmaktadır. Doğu'ya yüklenen imaj ise şuydu: Doğu geridir, değişime kapalıdır, statiktir, barbardır, düşüncesizdir. Buna karşın Batı ise erdemlidir, olgundur, sürekli gelişme ve ilerlemeyi savunur, demoktrattır.

Avrupa kimliği ve Avrupalılık kavramı tarihsel süreç içerisinde her çağın kendine özgü toplumsal ve siyasal koşullarına uygun olarak zamana, kişilere ve ülkelere göre farklılıklar göstermiştir.

Napolyon “Avrupa Pirennelerde başlar” diyerek Pirennelerin diğer tarafındaki Endülüs Emevi Devleti'ni Avrupalı saymazken; Metternich Avrupa'yı Viyana'da başlatmış, Viyana'nın ötesindeki Asya topraklarını “Landstrasse” (yaşam alanı) olarak nitelendirmiş ve Viyana önlerindeki Osmanlı İmparatorluğunu Avrupa sınırlarının dışında kabul etmiştir.¹¹

Soğuk Savaş sırasında Avrupa'nın ötekilerle sınırı Polonya'da başlatıldı. Soğuk Savaş sonrası dönemde Avrupa'nın ötekilerle olan sınır anlayışı değişti. AB, Avrupa'yı tehdit eden komünist tehlike ortadan kalkınca Ukrayna, Beyaz Rusya, Moldova ve eski Yugoslavya Cumhuriyetleri hariç Doğu Bloku ülkelerini bünyesine alarak, onları da Avrupa kimliğine dahil etti.

Günümüzde birbirinden farklı Avrupa tanımları yapılmaktadır. En şiddetli ayırım ise eski Almanya Şansölyesi Gerhard Schröder ile yeni Almanya Şansölyesi Angela Merkel tarafından yapılmaktadır.

Schröder liderliğindeki Sosyal Demokratların ve liberallerin benimsediği Avrupa anlayışına göre, Avrupa kimliği kültürel farklılık, çeşitlilik, demokrasi, insan hakları, sekülerizm ve ortak bir gelecek ilkelerine dayanır. Bu anlayışa göre Türkiye ve İslam gibi klasik anlamda Batılı olmayan kültürel ve dinsel unsurlar Avrupalı sayılabilir.¹²

Hristiyan Demokrat Partili Merkel ve Muhafazakarlar Avrupa'yı tanımlarken daha çok Hristiyanlık, ortak bir gelenek ve geçmiş ile kültürel öğelere vurgu yaparak, kültürel karışıma sahip bir Avrupa anlayışını reddeder ve Türkiye ile İslama bu tanım içinde yer vermez.¹³

Başka bir deyişle Sosyal Demokrat ve liberaller “Avrupa” ve “Avrupalılık” anlayışını belli bir coğrafya ve dar bir kimlik anlayışıyla sınırlı tutmayıp aksine inşa edilen, değişen, dinamik ve sürekli bir Avrupa tanımı geliştirirken; muhafazakarların yaptığı Avrupa tanımında dinsel, kültürel ve etnik açıdan değişmeyen sınırları çizilmiş bir Avrupa'dan söz edilir.

Maastricht Antlaşması'nda hedeflenen Avrupa Vatandaşlığı, Ortak Güvenlik ve Dış Politika, Ortak Göç Politikası, Ekonomik ve Parasal Birlik ile ortak askeri politikalar dikkate alındığında aşağıdan yukarıya değil, yukarıdan aşağıya doğru dayatılan bir Avrupa kimliği oluşturma çabası göze çarpar. Buradaki amaç ortak değeri tarihte aramak değil, geleceği kurgulamaktır.

¹¹ Canbolat, a.g.e., s. 214

¹² Ayhan Kaya, “Avrupa Birliği, Avrupalılık ve Avrupa Türkleri”, http://www.turkiyeavrupavakfi.com/haber_detay20.asp?hid=223

¹³ Kaya, a.g.m.

Türkiye’den bakıldığında Batı Avrupa’nın homojen bir coğrafya olarak algılanmasına rağmen, burada ne göçmenler ne de yerli halklar açısından belirgin bir Avrupa kimliğinden bahsetmek çok zordur. Avrupa’da AB genellikle bürokratik bir topluluk olarak algılanmaktadır. Bu anlamda Avrupa Vatandaşlığı, AB Komisyonu tarafından bir toplum mühendisliği kapsamında gerçekleştirilmek istenen hedefi yansıtmaktadır.¹⁴ Avrupa kimliği ulaşılmaya çalışılan bir hedeftir.

2. Türkiye’nin Avrupa’daki Yeri

Türklerin Avrupa ile ilişkileri yaklaşık bin yıllık bir geçmişe sahiptir. Türkler Avrupa toplumlarıyla savaşarak tanışmıştır ve Avrupalının tanıdığı Türk imajı da büyük ölçüde bu durumdan etkilenmiştir. Dolayısıyla bu imaj Avrupalıların Türkleri “karşıt kimlik” unsuru olarak nitelendirmelerine yol açmıştır.

Ancak Ortaçağ’ın skolastik düşüncesini terk eden, Rönesans ve Aydınlanma devrimlerini yaşamış olan Avrupa, kendini tanımlamak için farklı modern kavramlar geliştirmiştir. Modern çağlara yaklaştıkça Hristiyan kilisesi toplumsal ve siyasal alandaki etkinliğini kaybetmeye başlamış sonuçta Hristiyanlık arka plana itilerek hakim önceliği bilim, özgürlük, akıl, ulusal kimlik ve Avrupa kimliği gibi modernitenin simgesi olan başka etkenlere bırakmıştır.

Bu kapsamda Türkler, özellikle II. Mahmut döneminde Prusya, İngiltere, Fransa gibi Batılı devletleri örnek alarak askeri, kültürel ve toplumsal alanlarda değişimi amaçlamış, bu süreç Cumhuriyet döneminde Atatürk devrimleriyle devam etmiş ve Batılı tarzda modern bir toplum yaratılmak istenmiştir. Bu yüzden Türkiye için “çağdaşlaşmak” ile “Batılılaşmak” aynı şeyi ifade eder hale gelmiştir.¹⁵

Diğer yandan özellikle İslam dünyasındaki istikrarsızlıktan duyulan korku, Türkiye’nin Avrupa’daki varlığını derinden etkileyecek ve AB’nin coğrafi sınırlarının belirlenmesinde önemli rol oynayacaktır. Bu durum AB’nin güvenlik kurumlarının yeniden yapılandırılmasını da gündeme getirecektir.

AB’nin bugünkü üyeleri, özellikle Fransa ve Almanya Türkiye’nin tam üyeliği konusuna, Avrupa’nın sınırlarının Suriye, Irak ve İran’a da uzanacak olması nedeniyle temkinli yaklaşmaktadır.

Dinsel ve milliyetçi baskıların yaşandığı, ayrılıkçı terörün var olduğu Türkiye, Avrupa’ya sorunlu bir ülke görünümü vermektedir. Avrupa açısından sorun Ortadoğu’daki kaosu Avrupa’da yaratacağı güvenlik riskleridir.

Avrupalılar Türkiye’yi daha çok bir bariyer olarak görme eğilimindedirler. Onlara göre Türkiye Avrupa sisteminin bir parçası ancak tam anlamıyla Avrupalı değildir. Türkiye’deki yaygın kaniya göre ise Türkiye’nin stratejik rolü, Müslüman Doğu ile Batı ve Ortadoğu ile Avrupa arasında bir köprü işlevi görmesi olmalıdır.¹⁶

¹⁴ Kaya, a.g.m.

¹⁵ Niyazi Berkes, Türkiye’de Çağdaşlaşma, İstanbul, Yapı Kredi Yay., 2004, ss.19-23

¹⁶ Graham Fuller ve Ian Lasser, Kuşatılanlar: İslam ve Batı’nın Jeopolitiği, Özken Arıkan (çev.), İstanbul, Sabah Yay., 1996, ss. 59-62

AB, Anadolu coğrafyasını jeopolitik açıdan Avrupa'nın bir parçası olarak görür. Türkiye-AB ilişkilerini, tarihte Türklerin Avrupa ile ilişkilerinden ayrı değerlendirmek mümkün değildir. Türkler, aslında, 1071'de sadece Anadolu'ya değil, aynı zamanda bir Avrupa devleti olan Bizans İmparatorluğu'nun topraklarına girmiştir.¹⁷

Anadolu'dan Doğu Akdeniz'e sıçrayan Türk hakimiyetini Avrupalılar kabullenmek istememiştir. Türklüğün Selçuklu ve Osmanlı hanedanlarının yönetiminde olan Avrupa'ya doğru 700 yıllık ilerleyişini, Avrupa'dan sürekli çekiliş ile geçen 150 sene izlemiştir.¹⁸ Avrupa Türksüz bir Anadolu'yu tartışmasız olarak Avrupa'nın bir parçası kabul eder.

20 yıl içinde nüfusu 80 milyonu aşması beklenen ve genç bir nüfus yapısına sahip olan Türkiye, aynı zamanda uzun yıllardır terörle mücadeleden kazandığı deneyimle Avrupa'nın sınır ötesi hareket yapma gücü yüksek ve en güçlü ordularından birine sahiptir.

Coğrafi konum olarak Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu bölgesel alt sisteminde yer alan Türkiye, ayrıca Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının kesişim noktasında yer alır. Hazar ve Ortadoğu enerji havzalarını Avrupa'ya bağlayan bir köprü işlevi görür. Coğrafi konumu Türkiye'ye Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu'daki jeostratejik dengeleri etkileme yeteneği de vermektedir.¹⁹

Öte yandan sanayi ve ticareti gelişmiş bir ülke olan ve Yunanistan, Bulgaristan, Azerbaycan, Gürcistan, Irak, İran ve Suriye gibi sınırdaş olduğu ülkelerde yaklaşık 50 milyona yakın soydaşının yaşadığı Türkiye, AB'nin içine alınıp kontrol edilebilecek bir ülke değildir. Türkiye-AB ilişkileri, 1071-1922 arasındaki 850 yıllık bir süreci oluşturan tarihsel arka plan derinlemesine incelenmeden tam olarak anlaşılabilir.

Türkiye, kendi tarihsel birikimi ve mevcut jeopolitik, askeri ve toplumsal potansiyeli ile Avrupa kimliğinin oluşumuna katkıda bulunabilir. Bunu yalnızca binlerce yıllık Anadolu uygarlıklarının mirasçısı olduğu için değil en az dört yüzyıl Avrupa kıtasının yarısında siyasal otorite sahibi olmuş ve Avrupa güçler dengesini yönlendirmiş tecrübeli bir devletin ardılı olarak yapabilir.²⁰

Bu noktada Türkiye'nin Avrupalılığı kendine özgü bir Avrupalılıktır. Eski Dışişleri Bakanı İsmail Cem'e göre Türkiye yedi yüzyıldır Avrupalıdır. Ancak günümüzde Avrupa eski kutsal ittifakların yapıldığı Avrupa değildir. Avrupa'nın siyasal değerlerinde ciddi değişimler yaşanmıştır.

Avrupa kendisini “çeşitlilik” ile “homojenlik” tartışmaları arasında sürekli bir tehdit altında görmektedir. Dolayısıyla AB genişleme sürecinde entegrasyon sorunları kadar, Bosna Hersek ve Kosova krizleri ile Türk-Yunan uyuşmazlığı gibi bölgesel sorunlar da Avrupa Kimliği için önemlidir.²¹

Türkiye bugün Trakya dışında ne coğrafya olarak Avrupa'nın içindedir, ne de Avrupa politikalarını etkileyip yönlendirmektedir. Bu nedenle Türkiye AB tarafından AB'ye tam üye olarak değil, AB'nin yakın çevresinde işbirliği potansiyeli olan bir ortak olarak görülme istenmektedir.

¹⁷ Ümit Özdağ, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Jeopolitik Bir İncelemesi”, <http://ab.kemalist.org/modules.php?name=News=Article=18>

¹⁸ Özdağ, a.g.m

¹⁹ Nejat Eslen, Küresel Hamleler, Anahtar Stratejiler, İstanbul, Truva Yay., 2005, s. 59

²⁰ Canbolat, a.g.e., s. 215

²¹ Iver Neumann, “Avrupa Kimliği, AB Genişlemesi ve Entegrasyon/Dışlama Bağlantısı”, İsa Afacan (çev.), Avrasya Dosyası, Kış 1999, Cilt: 5, Sayı: 4, s. 10

B. AVRUPA GÜVENLİK SİSTEMİNİN TEMELLERİ: ABD, NATO VE TÜRKİYE’NİN AVRUPA GÜVENLİĞİNDEKİ ROLÜ

1. ABD ve Avrupa Güvenliği

Avrupa Birliği’ni oluşturma fikri ancak İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra ciddi bir fikir olarak gündeme geldi. Bu düşünce kısmen Fransa ve Almanya arasında uzun zamandır süregelen mücadeleyi ortadan kaldırmaya, kısmen gelecekte Almanya’yı kontrol altında tutmaya, kısmen de Komünizm ve Sovyetler Birliği tehdidine karşı mücadele etmeye yönelik bir çabaydı.

Bir Avrupa işbirliğinin/birliğinin oluşturulması fikri, büyük ölçüde ABD tarafından Marshall Planı aracılığıyla gerçekleştirilmek istenen hatta dayatılan bir fikirdi. Amerikalılara göre, İkinci Dünya Savaşı’nın getirdiği büyük yıkım Avrupa’da kaos yaratmış, bu nedenle komünistler ve dolayısıyla SSCB yükselişe geçmişti.

SSCB yayılması karşısında Avrupa, maddi ve manevi olarak güçlendirilmeliydi. Avrupa ekonomik olarak kendi ayakları üstünde durabilirse, siyasal olarak da bağımsızlığını koruyabilirdi.

ABD bu noktada İngiltere, Almanya ve Fransa’yı ve sonra tüm Avrupa’yı artan bir biçimde siyasal ve ekonomik olarak işbirliği içine sokmak, böylece bütünleşmiş bir Avrupa yaratarak Sovyet ilerlemesini durdurmak istiyordu, alım gücü sıfırlanan Avrupa, ABD üretimini ve ekonomisini de etkilemekteydi.²²

Bu kapsamda Haziran 1947’de ABD Dışişleri Bakanı George Marshall’ın adıyla anılacak olan plan uygulamaya geçirildi. Marshall’a göre ABD, dünyanın ekonomik sağlığına kavuşması için elinden gelen tüm yardımı yapmalıydı. Aksi takdirde siyasal istikrar ve devamlı bir barıştan söz etmek mümkün değildi.²³

Marshall Planı’nda, Türkiye ve Yunanistan’a askeri ve ekonomik yardım öngören Truman Doktrini’nden farklı olarak sadece ekonomik tamir üzerine vurgu yapılmaktaydı. Yeni politika açlık, yoksulluk ve kaosla mücadeleye yönelmişti. Dolayısıyla herhangi bir askeri yardım söz konusu edilmeyecekti.

Aynı zamanda, Fransa’nın ve aslında İngiltere’nin Almanya’yı yeniden askeri bir rolde görme konusundaki isteksizliğini aşmasına yardımcı olacaktı. ABD Almanya’nın yeniden askeri bir rol oynamasına, Sovyetlere karşı bir Avrupa gücünün sağlanması açısından büyük önem veriyordu.²⁴

Marshall Planı’yla birlikte daha önce Türkiye ve Yunanistan örneğinde olduğu gibi tek tek ülkelere yardım ilişkisine giren ABD, bu politikasını değiştiriyordu. Yardımlar artık, ulusal düzeyden, bölgesel düzeye yani tüm Avrupa kıtasına çıkarılmıştı.²⁵

Planda göze çarpan diğer önemli nokta da bu girişimi engellemeye çalışacak olan hükümetler, siyasi partiler ya da grupların, Amerika’nın direnişiyle karşılaşacağına ifade

²² Çağrı Erhan, “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (ed.) Türk Dış Politikası, Cilt I, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s. 538

²³ Erhan, a.g.m., ss. 538,539

²⁴ Immanuel Wallerstein, “Avrupa Birliği Neyi Değiştirebilir?”, <http://ab.kemalist.org/modules.php?name=Article=12>

²⁵ Erhan, a.g.m, s. 539

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

edilmesiydi. Çünkü komünistler ve Avrupa solunu oluşturan diğer pek çok grup Almanya'nın yeniden eski gücüne ulaşarak kendilerini tehdit etmesinden endişe ediyorlardı.²⁶

Bu açıdan Avrupa solu Avrupa Birliği tartışmalarına kuşkuyla hatta düşmanlıkla yaklaşmaktaydı. ABD tüm bu olası tepkileri dikkate alarak SSCB'ye ve Batı Avrupa'daki tüm komünist partilere yönelik açık bir ihtar vermekten çekinmemişti.

Ancak bu durum, 1960'lı yılların sonlarıyla 1970'li yılların başlarında değişmeye başladı. Temel farklılaşma, Batı Avrupa'nın gücünün gittikçe artmasından, dolayısıyla da Avrupalıların dünya sahnesinde otomatik olarak ABD'nin peşinde sürüklenme rolünü terk etme arzusu beslemeye başlamalarından kaynaklanıyordu.

Avrupa'nın siyasi ve ekonomik olarak giderek güçlenmesi ve Avrupa Topluluğu şemsiyesi altında siyasi bir birlik haline dönüşmeye başlaması, Avrupa-ABD ilişkilerini ABD'nin vesayetinden büyük ölçüde kurtarıp ekonomik, siyasi ve daha az ölçüde askeri olarak Avrupa'yı Amerika karşısında güçlü bir müttefik haline dönüştürdü.²⁷

Avrupa'nın çıkarlarının her zaman Amerika'ninkilerle özdeş olmadığı fikirlerinin etkili olduğu en önemli alan Avrupa'nın SSCB ile kurduğu ilişki oldu.

Batı Almanya'nın Yeni Doğu politikası (Ostpolitik) çerçevesinde, Başbakan Sosyal Demokrat Willy Brandt'in girişimleriyle, Doğu Almanya ve Doğu Avrupa ülkeleriyle işbirliğini öngören bir yumuşama politikasına yönelmesi ve 1980'li yılların başında SSCB'den Batı Avrupa'ya uzanması planlanan Trans-Avrupa doğalgaz boru hattının inşası gibi girişimler, Avrupa-Amerikan ilişkilerinin dikkatli ama kesin biçimde gevşetilmesine neden oldu.²⁸

Sovyetler var olduğu sürece Batı Avrupalılar, ABD'nin Avrupa'dan bütünüyle çekileceğinden korkuyordu. Bu nedenle de ABD'yle çok ters düşmemeye özen gösterdiler. Buna karşılık Avrupalılar ABD'den bağımsız davrandıkça ABD de Avrupa'nın birleşmesine olan hevesini yitirdi.²⁹

Avrupa-Amerikan ilişkilerindeki bu dönüşüm 1990'da sonuçlandırılan Trans-Atlantik Deklarasyon ile yeni bir ortaklık mekanizmasına yansıtıldı ve ikili ilişkiler Avrupa-ABD zirveleri etrafında ele alınmaya başlandı.³⁰

11 Eylül saldırılarını izleyen yıllarda ABD'nin Afganistan ve Irak'ı işgal etmesinin ardından NATO ve AB içinde çatlakların ortaya çıkması, Fransa ve Almanya'nın ABD'ye karşı tavır alması sonucu iki blok arasındaki ilişkilerde düşmanca bir ayrılık olmasa da uzaklaşmaya neden oldu.

Günümüzde görülen şu ki uzun vadeli bir oluşum süreci sonunda sahneye nispeten birleşik bir Avrupa aktörü çıkmıştır ve şimdi bu aktör ekonomik gücüne denk düşen politik mekanizmalar yaratmanın yollarını aramaktadır.

Ne var ki, AB'nin en büyük düşmanı, onun en büyük müttefiklerinden ABD'den başkası değildir. Dolayısıyla Avrupa'nın kendi özerk askeri gücünü yaratması ve siyasi işbirliğini daha da derinleştirmesi, ABD ile rekabet edebilme kapasitesi açısından zorunludur.

²⁶ Wallerstein, a.g.m.

²⁷ TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme raporu, Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler, Ocak 2003, s. 12

²⁸ İbrahim Canbolat, Almanya ve Dış Politikası, İstanbul, Alfa Yay., 2003, s. 123

²⁹ Wallerstein, a.g.m.

³⁰ TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu, a.g.e., s. 12

2. Türkiye'nin Avrupa Güvenliğindeki Rolü

Türk dış politikasının iki temel ilkesi, Cumhuriyet tarihi boyunca Türkiye'nin Avrupa güvenliğindeki rolüne yön verdi: Statükoculuk ve Batıcılık. Cumhuriyetin ilk yıllarında Batı tipi devlet sistemi ve hukuk düzenini benimseyen Türkiye, Batılılaşmanın ikinci aşamasında hedefini Batı merkezli uluslararası örgütlenmeler içerisinde yer almak şeklinde belirledi.³¹

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye, Avrupa'nın başlattığı bütün örgütlenmelere katılmayı amaçladı. Askeri ve ekonomik işbirliği çabalarına ilgi duydu. Bu kapsamda öncelikle 1949'da Avrupa Konseyi'ne daha kuruluş aşamasındayken üye oldu. Ardından kuruluşundan üç yıl sonra Yunanistan ile aynı anda NATO ittifakına katıldı.

1960'ta İngiltere öncülüğünde Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA) ve 1958'de AET'nin kurulmasından sonra Türkiye bu iki örgütten hangisini tercih edeceğini kararlaştıramadı. Türkiye'ye bu konuda net bir fikir veren Yunanistan oldu.³²

Türkiye, Yunanistan'ın kendisinin taraf olmadığı oluşumlara girerek ekonomik ve siyasal alanda kendisine karşı güçlenmesini istememekteydi. Bu çerçevede Yunanistan'ın AET'ye karşı benimseyeceği tutumu yakından izledi. Temmuz 1959'da Yunanistan'ın AET'ye başvurması üzerine Türkiye'de bundan iki hafta sonra yine Temmuz ayı içinde aynısını yaptı.

Sonuçta Türkiye'nin özellikle Cumhuriyetin kurulmasından bu yana, batılılaşma ile çağdaşlaşmayı eş tutması ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dünya'daki politik konuşlanmada tercihini Batı Bloku'ndan yana kullanması, Türkiye'yi Avrupa kıtasında veya onu merkez alarak kurulan siyasi ve güvenlik oluşumlarının tümüne katılmayı yöneltmişti.

Buna bağlı olarak Türkiye AET, Avrupa Konseyi ve NATO'yla birlikte 1948'de OECD ve AGİK'e de katıldı. Tarihsel olarak Avrupa ile bütünleşme, Türkiye için, ekonomik olmasından daha çok politik amaçlı ve çağdaşlaşma ile özdeşleşen bir hedef olarak kabul edildi.³³

Türkiye Soğuk Savaş'ın ikinci döneminden itibaren Avrupa ile yakın ilişkiler içine girdi ve 1960'lı yıllarda başlayan süreç ile AB içerisinde yer alabilmenin çabası içinde oldu. Türkiye-Avrupa ilişkileri her dönemde Osmanlı-Avrupa ilişkilerinin günümüzdeki devamı niteliğinde seyretti.

Tarihsel perspektif, uluslararası konjonktür, jeopolitik ve uluslararası arenadaki stratejik rekabet, Türkiye-Avrupa ilişkilerine doğrudan yansdı ve bu ilişkilerin özellikle güvenlik, siyaset ve ekonomi alanlarında sürekli olarak inişli çıkışlı bir durum göstermesine yol açtı.³⁴

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının yol açtığı belirsizlik ve siyasal boşluk Avrupa'yı Yugoslav iç savaşında yaşanan etnik çatışmalarla karşı karşıya bıraktı. Bu güvenlik boşluğu, Avrupa'nın toprakları üzerindeki krizi çözebilmek için gereken kaynaklara, ortak bir Avrupa ordusuna ve ortak bir enerjiye sahip olup olmaması gerektiğini tartışmaya açtı.

³¹ İrfan Kaya Ülger, Avrupa Birliği'nin ABC'si, Ankara, Sinemis Yay., 2005, s. 101

³² Ülger, a.g.e., s.101

³³ Enis Coşkun, Bütünleşme Sürecinde Avrupa Birliği ve Türkiye, İstanbul, Cem Yay., 2001, ss. 209, 210

³⁴ Anıl Çeçen, "Avrupa Türkiye'yi Neden Almaz? Ya da Önce Uyut Sonra Unut", Stratejik Analiz, Temmuz 2003, s. 62

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

Bu potansiyel tehlikelerin üstesinden gelebilmek için Avrupa siyasal düzeni daha fazla bağımsızlığa yöneldi ve güvenlik konuları bağımsızlık açısından ele alındı. 1990'lı yıllardaki sistem değişiklikleriyle birlikte, Türkiye bu güç çatışmasında ön plana çıktı.³⁵

Türkiye Soğuk Savaş sırasında Avrupa güvenlik düzenlemelerinde özel bir role sahipti. Soğuk Savaş'ın bitişinden itibaren Türkiye'nin NATO, AGİT ve NACC gibi uluslararası örgütlerde oynadığı rol değişti. Diğer bir değişiklik de Türkiye'nin 1991 Körfez Savaşı ve Bosna Krizi gibi uluslararası siyasal krizlerde oynadığı rolde oldu.³⁶

Türkiye'nin siyasal, iktisadi ve toplumsal örgütlenmesinde 1980'lerde yaşadığı yapısal dönüşümle birlikte, Türk dış politikasının hedefleri de değişti. Türkiye'nin rolündeki bu değişim, gerek iç gerekse dış etkenlerdeki değişimin bir sonucuydu.

Turgut Özal tarafından hayata geçirilen yeni liberal ekonomi planı (24 Ocak 1980 Kararları) nın sonucu olarak Türkiye, GSMH'sini 2,1 kat arttırınca, üretimdeki artışı akitabileceği Avrupa dışı yeni dış pazarlar aramaya başladı ve Orta Doğu'ya yöneldi.³⁷

Orta Doğu'ya yönelik, Türkiye'nin cumhuriyetin kuruluşundan itibaren izlediği tarafsızlık ve Ortadoğu ülkelerine karışmama politikasını tersine çevirdi. Türkiye'nin Ortadoğu'yla geliştirdiği ekonomik bağlar, Avrupa'nın gözündeki Türkiye imajını da etkiledi.

Türkiye'nin NATO'daki konumunun Sovyetler'e coğrafi yakınlığına bağlı olarak tanımlanmasına benzer şekilde, Soğuk Savaş sonrası konumu da eski Sovyet toprakları üzerindeki yeni bağımsızlığını kazanmış ülkelere ve kritik bir bölge olan Orta Doğu'ya yakınlığıyla belirlendi.³⁸

Türkiye 1990'dan itibaren Orta Asya Cumhuriyetlerinin AGİT ve NACC gibi kuruluşlara katılmalarını sağlamak için girişimlerde bulundu.³⁹ Böylece Türkiye, bir anlamda Orta Asya'da bağımsızlığını yeni kazanmış eski Sovyet uydularının, Batı değerlerini ve normlarını benimsemesi ve Batı kurumlarıyla temasa geçmesi için kılavuzluk yapmış oldu.

Diğer yansın Türkiye 1992'de Roma Deklarasyonu ile Batı Avrupa Birliği (BAB) ne ortak üye oldu. 1996'da Berlin kararları ile Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)nin NATO içinde geliştirilmesine karar verildi ve ertesi yıl Türkiye gibi ortak üye statüsündeki NATO üyesi ülkelerin, NATO imkanlarının kullanıldığı BAB hareketlerinde karar verme mekanizmasında tam üye hakları ile katılımı kabul edildi.⁴⁰

İzleyen yıllarda Türkiye, AGSK'ye katılma amacı doğrultusunda çeşitli yıllarda gerçekleştirilen NATO Konseyi toplantılarında alınan AGSK'nin geliştirilmesi ile ilgili kararların destekleyicisi ve takipçisi oldu.⁴¹

Kasım 2000'de Türkiye, savunma bakanları toplantısında, gerekli hava ve deniz unsurlarıyla destekli bir tugay seviyesindeki gücü, AB öncülüğündeki operasyonlara tahsis edebileceğini bildirdi.⁴²

³⁵ Baç, a.g.e., s. 208

³⁶ Baç, a.g.e., s. 208

³⁷ Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, Cilt 2, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s. 16

³⁸ Baç, a.g.e., s. 209

³⁹ Baç, a.g.e., s. 209

⁴⁰ Hikmet Erdoğan, Avrupa'nın Geleceği'nde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı, İstanbul, IQ Kültür Sanat Yay., 2004, s. 200

⁴¹ Reşat Turgut, "AGSK'deki Gelişmeler", AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği, Sempozyum Bildirileri, Hak. Yay., 2001, ss. 181, 182

⁴² Erdoğan, a.g.e., s. 201

Bu kapsamda AB'nin Avrupa kıtasındaki güvenliğini sağlamak için oluşturma aşamasında olduğu Avrupa Ordusu'na, operasyonlarının karar mekanizmalarına katılımı koşuluyla katkıda bulunabileceğini teklif etti ancak teklifi kabul edilmedi.⁴³

Türkiye AB üyesi ülkelerin, AGSK çerçevesinde, operasyonların planlanması aşamasında NATO imkan ve yeteneklerine sınırsız erişim konusunda karşı çıkmaktadır. Aralık 2000 NATO Dışişleri Bakanları toplantısında Türkiye, AGSK konusunda aşağıdaki ilkeleri AB'ye bildirdi:⁴⁴

1. Oluşacak AB gücü, AB üyesi olmayan NATO üyelerine karşı kullanılmasın.

2. AB'nin NATO imkanlarını kullanarak yapacağı müdahalelerde Türkiye her aşamada karar mekanizmasında yer alsın.

3. AB'nin NATO imkanlarını kullanmadan müdahalede bulunacağı bölge, Türkiye açısından hayati önem taşıyan bir bölge ise Türkiye'nin katılmaması konusunda bir konsensus oluşmadıkça karar mekanizmasında Türkiye de yer alsın.

Alınan kararlar doğrultusunda Türkiye, AB ordusunun NATO üyesi ülkelere karşı kullanılmaması fikrini kabul ettirdi ve bir operasyonun askeri büyüklüğünün %15'ine kadar olan kısmına katılırsa, bu operasyonlarda Türkiye'nin oylamada yer alması ve kararların nitelikli oy çoğunluğuyla alınması kararlaştırıldı.⁴⁵

Türkiye Avrupa'nın güvenliğinde bir bağlantı noktasıdır. Avrupa'nın güvenlik gereksinimleri Türkiye olmadan tam anlamıyla ve güvenilir biçimde tatmin edilmez. Coğrafi açıdan Türkiye sadece kısmen Avrupalıdır. Ancak Avrupalı bir ülke olarak siyasi ve askeri konumu Batı Avrupa güvenliği açısından belirleyicidir.⁴⁶

Avrupa Gücü'nün operasyon alanı, yalnızca Avrupa değil aynı zamanda Kafkaslar, Balkanlar ve Orta Doğu gibi potansiyel çatışma alanlarına kadar uzanacaktır. Avrupa'nın karşılaşacağı muhtemel krizlerin, Türkiye'nin civarındaki bölgede ortaya çıkma ihtimalinin yüksek olduğu düşünülürse, AB önderliğindeki kriz önleme operasyonlarının Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve askeri çıkarlarını etkileme ihtimalinin yüksek olduğu açıktır.

Türkiye olası AB operasyonlarının operasyonel karar alma sürecine katılabilecek, ancak belli müdahalelerin yapılıp yapılmamasıyla ilgili karar alma sürecine AB üyesi olmadığı için katılamayacaktır.⁴⁷

Dolayısıyla Türkiye operasyona katılsa bile, hiçbir rolü olmadan önceden çizilmiş siyasi ve stratejik bir çerçeve içinde kalarak söz sahibi olacaktır ve ancak taktik kararlara katılabilecektir. Türkiye'yi siyasi ve stratejik karar verme sürecinden dışlayan böyle bir AB müdahalesi, Kafkaslar ya da Balkanlarda yapılırsa Türkiye'yi zor durumda bırakabilecektir.

AB'nin, Türkiye'nin Avrupa Acil Müdahale Gücü'ne bir Tugay büyüklüğündeki kuvvetle katılma teklifini reddetmesinin nedeni olarak Türkiye'nin karar mekanizmalarında görev almasını engelleme ve Avrupa ordusunu Kıbrıs'a konuşlandırma düşüncesi gösterilmektedir.⁴⁸

Avrupa güvenliğinde başka bir önemli nokta da AGİT'tir. AGİT'in gelecekte Avrupa güvenliğinde oynayabileceği muhtemel rol, Türkiye açısından da önemli bir gelişmedir.

⁴³ Erdoğan, a.g.e., s. 201

⁴⁴ Milliyet, 3 Aralık 2001

⁴⁵ Erdoğan, a.g.e., s. 202

⁴⁶ Baç, a.g.e., s. 209

⁴⁷ Erdoğan, a.g.e., s. 203

⁴⁸ Erdoğan, a.g.e., s. 203

Şimdiye dek Doğu-Batı ilişkileri çerçevesinde, uluslararası müdahale dışı kalmış pek çok coğrafi alan ve konu AGİT gündemine girmiştir.⁴⁹

AGİT eski Doğu ve Batı Bloklarını birleştiren tek güvenlik örgütü olması sebebiyle, Türkiye'nin Orta Asya Cumhuriyetleri ve Rusya Federasyonu'yla ilişkilerinde önemli bir faktördür.

Türkiye AGİT'e teşkilatın kurulduğu 1975'te girmiş, Helsinki Nihai Senedini, 1990 Paris Şartı'nı ve 1991 Ulusal Azınlıklar Bildirisini imzalayarak insan hakları konusunda özgür iradesiyle ulusal egemenliğini sınırlamıştır.⁵⁰

Türkiye'nin Avrupa güvenliğindeki rolünün diğer bir boyutu da Balkanlardaki jeostratejik ağırlığıyla yakından ilgilidir. Türkiye'nin Balkanlardaki rolü, 1992-95 Bosna krizinin ve 1998-99 Kosova krizinin çözümünde ortaya çıkar.

Türkiye NATO'nun Bosna'daki Uygulama Gücü (The Implementation Force, IFOR) ve Stabilizasyon Gücü'ne (Stabilisation Force, SFOR) bir adet piyade taburu (1300 subay ve er) ve yine Bosna'daki BM misyonuna (UNMIBH) 26 polis memuru ile katkıda bulunmuş, Kosova'da Almanya'nın komutası altındaki Çokuluslu Prizren Tugayı'nın (KFOR) bir parçası olarak 940 subay ve erden oluşan bir tabur ile destek vermiştir.

NATO kapsamında Türkiye'nin Kosova ve Afganistan'a gönderdiği barış gücü, Türkiye'nin jeostratejik önemini ortaya koyarken barışı desteklemede ciddi anlamda bu görevleri başarıyla yerine getirebileceğini göstermiştir. NATO'nun içinde bulunduğu Soğuk Savaş sonrası yumuşama ve genişleme döneminde umulanın aksine Türkiye, Balkanlar, Kafkaslar ve Ortadoğu üçgeninde önemini arttırmıştır.⁵¹

Türkiye'nin AB'ye dahil edilmesinin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası (ODGP) açısından sayısız yararı olacaktır. Türkiye'nin ODGP'ye katkısı askeri imkanlarından, Orta Doğu, Balkanlar, Kafkaslar ve Hazar Bölgesi'ndeki rolünden kaynaklanırken, AB hareketleri için oybirliği ile karar alan NATO Konseyi'ndeki oy hakkı aracılığıyla da etkili olacağı gerçektir. Türkiye'nin katılmadığı AB operasyonlarının başarı şansı düşüktür.

II. BÖLÜM

ABD'İN TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİ'NE BAKIŞI VE TÜRKİYE'NİN TUTUMU

Öncelikle Türk kamuoyunun AB'yle ilişkilere karşı yaklaşımlarının ele alınacağı bu bölümde daha sonra ABD'nin Türkiye'nin AB üyeliğine bakış açısı ve ABD desteğinin nedenleri analiz edilecektir.

Türkiye'nin AB ile ilişkilerinin tarihi 45. yılını geçmiştir. Bu süreç aynı zamanda İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen Soğuk Savaş ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasını izleyen "Soğuk Barış" yıllarında Avrupa'nın Türkiye politikasında yaşanan değişiklikleri de gösterir.⁵²

AB yaklaşımına göre Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, Avrupa'nın yanbaşıında bir "çevre ülke" (Periferi) olarak kalmalıydı. Dolayısıyla Avrupa da merkez ülke olacaktı.

⁴⁹ Erdoğan, a.g.e., s. 205

⁵⁰ Erdoğan, a.g.e., s. 205

⁵¹ Mesut Hakkı Caşın ve Beril Dedeoğlu, "Yeni Avrupa Güvenlik Kimliğinde Stratejik Arayışlar", Avrasya Dosyası, Cilt: 5, Say: 4, s. 310

⁵² "Soğuk Barış" kavramını ilk kullanan Jeffrey Garten'dir. Bkz; Jeffrey Garten, Soğuk Barış, İstanbul, Sarmal Yay., 1994

İkili ilişkilerin aldığı bu seyir emperyalizmi “Merkez” ülkelerin “Çevre” ülkeler üzerindeki hegemonyası olarak tanımlayan ünlü siyaset bilimci Johan Galtung’un Merkez-Çevre teorisini andırmaktadır.⁵³

Gerçekten de bu saptamayı doğrulayacak şekilde 1994’te dönemin Dışişleri Bakanı Mümtaz Soysal “biz öyle bir izlenim alıyoruz ki, sanki Türkiye kendisinden beklenen tüm koşulları yerine getirirse bile AB’ye alınmayacak çünkü belki de Türkiye’nin AB’ye alınmaması için, açıkça ifade edilmeyen, söylenmekten çekinilen, utarılan bazı nedenler var” şeklinde bir değerlendirme yaptı.⁵⁴

Daha sonra yaşanan gelişmeler de bu yaklaşımı doğruladı. 1997 Lüksemburg Zirvesi, AB’nin Türkiye için bir giriş süreci başlatmayı bile düşünmediğini gösterirken Avrupalı yetkililer tarafından Türkiye’yi Avrupa’dan dışlayan saygısız demeç verildi.

Örneğin Kasım 2002’de Avrupa Konvansiyonu Başkanı Valery Giscard d’Estaing Fransız Le Monde gazetesine verdiği demeçte “Türkiye’nin AB’yle bütünleşmesi, AB’nin de sonu olur. Türkiye önemli bir ülke ancak Avrupa ülkesi değil, Türkiye nüfusunun büyük bir bölümü ve başkenti Avrupa dışında. Türkiye’ye üyelik statüsü verilmesi yerine, Ukrayna gibi ortaklık ve işbirliği anlaşması yapılmalı “ diye konuşmuştu.⁵⁵

Oysa Türkiye bütün adaylar içinde yarım yüzyıldan beri Batı’ya en yakın ülke konumundaydı. AB ile ilişkiler her zaman Türk toplumunu Batılılaştırma ve Atatürk devrimini tamamlama sürecinin bir parçası olarak değerlendirilmişti. Bütün adaylar içinde bir tek Türkiye NATO’ya üyeydi. Türkiye AB ile ilişkilerini NATO’yla ilişkilerinin doğal bir tamamlayıcısı olarak görmekteydi.⁵⁶

Türkiye-AB ilişkilerindeki olumsuzluklar, Türkiye’nin dışlanması Türk dış politikası açısından çok onur kırıcı bir gelişme oldu. Türkiye’yi dışlayan Lüksemburg kararlarından sonra, Türk tarafı sert tepki göstererek AB ile siyasi ilişkileri dondurdu. Türkiye’nin kararlı tutumu sonucunda Avrupa 1999 Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’yi aday ülkeler arasına aldı.

Ne var ki Helsinki’de de Türkiye’yle ilgili somut vaatlerde bulunulmuyor, Türkiye’ye yönelik Kıbrıs ve Yunanistan’la olan ikili sorunlarda dayatmalar tekrarlanıyordu. Türkiye açısından ise her ne kadar AB’ye tavır konabilse de, AB Türkiye için ekonomik nedenlerin ötesinde, köklü ideolojik nedenlerden dolayı neredeyse vazgeçilmez bir nitelikteydi.

A. TÜRKİYE’NİN AB’YLE EŞİTSİZ İLİŞKİLERE YAKLAŞIMI

Türkiye-AB ilişkileri Türkiye’de iki farklı yaklaşımla değerlendirilir. Bunlardan birincisi, Türkiye-AB ilişkilerinin her ne pahasına olursa olsun geliştirilmesini savunan görüş, diğeri ise Türkiye’nin tam üyelik vaatleriyle baskı altında tutulduğu ve 1995 Gümrük Birliği ile AB’ye tek yanlı bağlanan Türkiye’nin asla tam üye yapılmayacağını savunan görüştür.

Birinci yaklaşıma göre, Türkiye’nin AB ile yakın teması vardır ve gelecekte entegrasyon ihtimali ancak bu şekilde gerçekleştirilebilir. Aksi takdirde çok kutuplu bir dünya düzenine doğru gitmekte olan uluslararası sistemde yer alma şansını yakalayamamış diğer az

⁵³ Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler Teorileri, İstanbul, Alfa Yay., 2002, s. 262

⁵⁴ Onur Öymen, Türkiye’nin Gücü, İstanbul, Doğan Yay., 1999, s. 30

⁵⁵ Le Monde, 8 Kasım 2002.

⁵⁶ Mehmet Seyfettin Erol, “ Türkiye’nin AB Sürecinde Avrasya Politikası”, Avrasya Dosyası, Yaz 2004, Cilt: 10, Sayı: 2, s. 13

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

gelişmiş ülkeler gibi Türkiye için de gelişmiş ülkelerle olan kalkınmışlık düzeyi uçurumu giderek büyüyecektir.⁵⁷

İkinci yaklaşıma göre, Türkiye'nin adaylığı şimdiye kadar AB'ye başvurmuş tüm aday ülkelerden farklıdır ve Türkiye'ye çifte standart uygulanmaktadır. AB'nin çifte standart uygulaması 3 Ekim 2005 Lüksemburg Zirvesi'nden sonra kabul edilen Müzakere Çerçeve Belgesi'yle de devam etmiştir. Buna göre Türkiye'ye çifte standart uygulandığı kabul edilen noktalar şunlardır:

* Müzakerelerin “ucu açık” bir süreç olması ve sonucunun önceden garanti edilmemesi.

* AB'nin “hazmetme kapasitesi”ne göre tam üyelikten vazgeçilebileceği, onun yerine Türkiye'nin mümkün olan en güçlü bağ ile AB'ye bağlanması.

* Türkiye'nin sınır ihtilaflarını gerektiğinde Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) götürmek üzere BM çerçevesinde çözmesinin zorunlu olduğu ifade edilerek üstü kapalı bir ifadeyle Türkiye'ye Kopenhag Kriterleri haricinde Kıbrıs ve Ege konularında ek yükümlülükler getirilmesi.

* KKTC Annan Planı'na evet derse KKTC'nin tanınacağı ve üzerindeki izolasyonun kalkacağı sözünün tutulmaması.

* Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türkiye tarafından tanınması ve Türkiye'nin limanlarını gümrük birliği çerçevesinde Rum gemilerine açması gerektiği yönündeki ifadelerin ister istemez “Peki Türkiye'nin Kıbrıs Rum Yönetimi'yle sınır sorunları var da Rumların Türkiye'yle sınır sorunu yok mu, Rumlar neden bu sorunlar çözülmeden AB'ye üye yapıldı ?” sorusunu akıllara getirmesi.

* Lozan Antlaşması'yla Türkiye'de sadece Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerin azınlık olarak kabul edilmesine rağmen Türkiye'de bir çok etnik azınlık olduğunun iddia edilmesi ve bu sözde azınlıkların her birine ana dillerinde eğitim ve radyo-tv yayını hakkı verilmesinin zorunlu tutulması.

* Son dönemde AB'ye aday olan hiçbir ülkenin AB ile tek yanlı bağlayıcılık getiren Gümrük Birliği Antlaşması'nı imzalamamasına karşın üye yapılmaları.

Günümüzde AB Türkiye'yi, en uygun koşullarda AB'ye dahil etmeyi veya AB karşısında tutmayı amaçlamaktadır. Ancak Türkiye için bugün içinde bulunduğu durumdan daha geriye gidiş söz konusu değildir. Savunma ve güvenlik ihtiyacı artmasına, devalüasyonlar yaşamasına, siyasi istikrarsızlıklarla uzun süre mücadele edilmesine rağmen Türkiye hala özkaynaklarını rasyonel olarak kullanabilen jeostratejik bir aktördür.

Türkiye'de Türkiye-AB ilişkileri tartışmasının eksenini “Türkiye, AB'ye girmek için AB'nin istediklerini yapmalı mı ve yaparsa ne ölçüde yapmalıdır” sorusu oluşturmaktadır. Görünürde AB'ye karşı çıkan bir siyasi parti ve grup yoktur. Türkiye'de sorun, AB'ye üyelik için Türkiye'nin kuruluş esaslarının ne ölçüde değiştirilmesi gerektiği noktasında düğümlenmektedir.⁵⁸

Ancak bu tartışma yanlış bir tespittir. Türkiye'nin AB'ye girmesi konusunda öncelikli belirleyici, Türkiye'nin yaptıkları yada yapacakları değil, aksine AB'nin politik, ekonomik, kültürel, sosyal ve jeopolitik öncelikleridir. AB bu konuda Kopenhag Kriterleri çerçevesinde

⁵⁷ Erol Manisalı, Yirmibirinci Yüzyılda Küresel Kısaç: Küreselleşme, Ulus Devlet ve Türkiye, İstanbul, Otopsi Yay., 2001, s. 42.

⁵⁸ Özdağ, a.g.m.

aday ülke kendisine düşen yükümlülükleri yerine getirmiş olsa bile, adayın AB'ye tam üye olması AB'nin içinde ekonomik veya sosyal sorunlara yol açıyorsa, adayın tam üyeliğinin gerçekleştirilebileceğini açıklamıştır.

B. ABD'NİN TÜRKİYE'NİN AB ÜYELİĞİNE BAKIŞI

ABD'de Türkiye'nin AB üyesi olmasının ABD çıkarlarına hizmet edip etmediği sürekli tartışma konusu oldu. Özellikle ABD Senatosu ve Temsilciler Meclisi üzerinde büyük ağırlığı olan Yunan, Rum ve Ermeni lobileri Türkiye'nin AB üyeliğine karşı çıkan bir blok oluşturdu. Buna rağmen son on yıllık dönemde hem Bill Clinton hem de George W. Bush yönetimleri Türkiye'nin AB üyeliğine tam destek verdi.

ABD'deki temel fikir, Türkiye'nin bir islami demokrasinin Batı ile birleşmesi durumunda bunun Arap ve genel olarak müslüman dünyasının başka toplumları için ilham ve Batı'nın demokratik sistemleri ve kurumlarına islam değerlerinin girişi açısından başarılı bir model oluşturabileceği yönündedir.

Diğer yandan Türkiye Truman Doktrini'nden beri Orta Doğu, Kafkaslar ve Balkanlar coğrafyasında bir kavşak ülke olarak ABD'nin stratejik müttefiki sayılmaktadır. Ancak ABD'de, tamamıyla AB'ye ait olan bir Türkiye'nin gelecekte ABD'nin politikasına değil de, Almanya ya da İspanya'nın politikasına daha yakın olan bir dış politika izleyebileceği kuşkusuna da vardır. Bu durum ABD'de Avrupa'ya daha yakın olan Türkiye'yi önümüzdeki yıllarda stratejik müttefik olarak kaybetme korkusuna yol açmıştır.

Türk-Amerikan ilişkilerinin genel çerçevesi çizilmeden ABD'nin neden Türkiye'nin AB üyeliğine tam destek verdiğini analiz etmek yetersiz olacağından öncelikle ikili ilişkilerin genel seyri ele alınacak daha sonra değerlendirmeye geçilecektir.

1. ABD'yle İlişkilerin Genel Çerçevesi

a. İttifak İlişkileri ve Stratejik Ortaklık

ABD'nin Türkiye'nin AB üyeliğine verdiği tam desteğin nedenlerini yaklaşık 55-60 yıllık bir geçmişi olan stratejik müttefik ilişkilerinde aramak gerekir. Türkiye ve ABD'nin sıkı müttefik ilişkileri savunma alanında işbirliği ile başladı.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yerini, ABD'nin önderliğini üstlendiği Batı Bloku içerisinde belirleyen Türkiye, "stratejik önem" ve "jeopolitik konum" özellikleriyle ABD için önemli ve sadık bir müttefik olma özelliğini bugüne kadar korudu.

Türkiye'nin 1952 yılında NATO'ya katılmasıyla savunma ilişkileri kurumsal bir düzene oturdu ve Türkiye'nin NATO'nun güney kanadında üstlendiği rol, ABD'yle ilişkilerinde de daima ön plana çıktı. Kıbrıs Harekati'nden sonra ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı silah ambargosunun ardından savunma ve güvenlik ilişkileri sekteye uğrasa da bu durum kısa sürdü.⁵⁹

1980'lerde Turgut Özal'ın başbakanlığı ve cumhurbaşkanlığı döneminde Türkiye, ABD'ye daha yakın bir dış politika izledi. Özellikle 1990 sonrasında SSCB dağılınca, ABD, Türkiye'nin bölgedeki boşluğu doldurması için girişimlerde bulundu.

⁵⁹ TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu, a.g.e., s.16

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

1980’lerin sonunda da Türkiye, ABD ve diğer Batı ülkelerin gözünde stratejik önemi azalan bir ülke olarak görülmeye başlansa da önce Ağustos 1990’da Irak’ın Kuveyt’i işgali, ertesi yıl Ağustos 1991’de SSCB’de gerçekleşen darbe ve sonrasında da Aralık 1991’de SSCB’nin dağılması Türkiye’nin önemini yeniden gündeme getirdi.

1991’den itibaren ABD’nin küresel hamleleri içinde Türkiye daha da önem kazandı. ABD’nin Türkiye’yle işbirliğine ihtiyaç duyması ABD yönetimine yakın yazarlar ve strateji uzmanlarının da ilgisini çekti ve ABD’de sık sık Türkiye’nin önemiyle ilgili değerlendirmeler yapılmaya başlandı.

Örneğin ABD’li strateji uzmanı Brzezinski’ye göre Türkiye, NATO’nun güneydoğu kanadında Rusya’yı Kafkaslarda dengeleyen, radikal islama karşı bir blok oluşturan, Karadeniz’den Akdeniz’e geçişi kontrol eden ve bölgedeki istikrarın güvencesi olan bir “jeopolitik eksen” ülkeydi.⁶⁰

1992’de ABD, Türkiye’yi “güçlendirilmiş ortak” ve bağımsızlıklarını yeni kazanmış olan Kafkasya ve Orta Asya ülkeleri için “örnek” ülke olarak gördüğünü açıkladı. 1999’da ise ikili ilişkiler “stratejik ortaklık” olarak tanımlandı. Bu dönemde Başkan Clinton, Başbakan Ecevit ve Cumhurbaşkanı Demirel arasındaki karşılıklı ziyaretlerle iki ülke arasındaki yakınlık ve işbirliği daha da pekişti.

1990’lar boyunca iki ülke arasındaki “stratejik ortaklık” Türkiye’de sık sık değişen hükümetlerden bağımsız olarak varlığını sürdürerek daha da derinleşti.⁶¹ ABD için Türkiye, kritik bölgelerde işbirliği yaptığı sıkı bir müttefikken, Türkiye için ABD de bu bölgelerde desteğini aldığı bir hegemon gücü ve Avrupa Birliği de bu işbirliği alanlarından biri olacaktı.

Ekim 1998’de PKK lideri Abdullah Öcalan’ın Suriye’den çıkartılmasıyla sona eren süreçte, Suriye’nin ikna edilmesinde ABD’nin payı vardı. Öcalan’ın Moskova, İtalya ve Yunanistan’a gitmesi üzerine olayın uluslararasılaşma sürecinin engellenmesi için Avrupa ülkelerinin ikna edilmesinde yine ABD devreye girdi.⁶²

Son olarak, bu olay tam olarak aydınlanmadığından büyük olasılıkla denebilecek bir biçimde, Öcalan’ın Kenya’da bulunduğunu saptayan ve henüz bilinmeyen koşullarda Öcalan’ın içinde olduğu otomobili, gizlendiği Yunanistan Büyükelçiliğinden yola çıkan konvoydan alarak Türk uçağına kadar getirip Öcalan’ı teslim eden yine ABD’ydi.⁶³

Böylece PKK lideri Şubat 1999’da Türkiye’nin eline geçiyordu. Türkiye’nin bu operasyonu, uydular aracılığıyla dünyadaki tüm elektronik iletişim ve cep telefonu konuşmalarını izleyebilen ABD gibi bir hegemon gücün yardımı olmadan gerçekleştirmesi zor olacaktı.

2000’lere gelindiğinde ABD, Hazar petrolünün Bakü-Ceyhan boru hattıyla Türkiye üzerinden pazarlanmasını desteklediğini göstermeye devam etti. Ayrıca Türkiye’nin 1992’de Batı Avrupa Birliği (BAB)ne “Ortak Üye” olmasında, Türkiye’nin AB’ye üyelik sürecinde ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) konularında da Türkiye’ye daima destek verdi. İnsan hakları konusunda ise Türkiye’yi hiçbir zaman Avrupa gibi sıkıştırmadı.

Türkiye ile ABD’nin AGSK’ye yaklaşımı genelde birbirine yakındı. ABD de açıkça bu oluşuma karşı çıkmamakla birlikte Avrupa’nın tamamen NATO’dan ayrı bir güvenlik

⁶⁰ Zbigniew Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası, İstanbul, Sabah Yay., 1998, s. 15-25.

⁶¹ İlahn Uzgel, “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, Cilt II, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s.253

⁶² Baksın Oran, Türk Dış Politikası, Cilt II, İstanbul, İletişim Yay., 2003, s. 230

⁶³ Hakan Türk, Asrın Operasyonu, Paket Kenya’da Kapatıldı, İstanbul, Atlantik Yay., 1999, s. 36

yapılanması geliştirmesinden rahatsızlık duymuştu. Hatta Amerikalı yetkililer, Avrupa'nın bir uzlaşma olmadan kendi ordusunu kurmasının NATO'nun sonu olacağını söylemişlerdi.⁶⁴

Sonuçta Soğuk Savaş'tan sonra NATO'nun görevinin ve gerekliliğinin tartışılır hale gelmesiyle Türkiye'nin stratejik öneminin ABD politikalarındaki yeri sorgulansa da özellikle 1991 Körfez Krizi ve 11 Eylül saldırılarının ardından Türkiye-ABD arasında savunma alanında işbirliğinin artırılması tekrar gündeme geldi ve NATO'nun görevinin yeniden tanımlanması çerçevesinde Türkiye'nin üstleneceği rol yeniden şekillenmeye başladı.

Ancak ABD ve NATO'nun diğer ülkelerinin özellikle Kıbrıs konusunda ve Türkiye'nin diğer hayati menfaatleri söz konusu olduğunda anlaşılabilir bir şekilde Türkiye aleyhinde tutum takınması, tarihsel süreçte Türk-Amerikan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyen faktörlerden biri oldu.⁶⁵

b. 2003 Irak Harekati ve Bunalım Dönemi

ABD Türkiye'yle olan stratejik müttefik ilişkilerine dayanarak, Irak'taki Saddam rejimini devireceğini dünyaya duyurmaya başladığından itibaren Türkiye'yi gündemine alıp; Saddam rejiminin devrilerek yerine demokrasinin getirilmesi, kitle imha silahlarının varlığı ve Irak yönetiminin terörle bağlantısı olduğu gerekçesiyle düzenlenecek harekatta Ankara ve Washington'da Türk heyetlerine brifingler vererek Türkiye'den destek istedi.

Aralık 2002'ye gelindiğinde ABD, Irak'a düzenleyeceği harekatin ana lojistik üssünün Türkiye'de olmasında ısrar ettiği mesajını verdi. Kara harekatinin Türk topraklarından yönetmeyi planlayan ABD, bunun için 250.000 ABD askeri ve 20.000 Türk askerinin görev almasını öngörmüştü.⁶⁶

Bunun karşılığında Türkiye'ye 6-7 Milyar doları bulan askeri borçlarının silinmesi, Kerkük petrolerinden pay verilmesi ve Kuzey Irak'taki güvenlik konularında Türkiye'nin de söz sahibi olacağı önerilmişti.⁶⁷

Ancak 2003'te bu stratejik ortaklığa gölge düştü ve Türk-Amerikan ilişkileri önemli bir yol ayrımına geldi. Şubat 2003'te TBMM'nin ABD teknik askeri personelinin Türkiye'de bulunmasına karar vermesiyle normal seyrinde devam eden Türk-Amerikan ilişkileri, Türk askerlerinin Kuzey Irak'a gönderilmesi ve ABD askerlerinin 6 ay süreyle Türkiye'de bulunması için verilen 1 Mart Başbakanlık Tezkeresi'nin TBMM'de reddedilmesiyle tarihin en büyük krizlerinden birini yaşadı.

Tüm planlarını 1 Mart Tezkeresi'nin TBMM'den geçişine göre yapan ABD'de, tezkerenin geçmemesi soğuk düş etkisi yaratmıştı.⁶⁸ Daha önce 5.000 Amerikan personeli ve askeri teçhizatı İskenderun Limanı'na gelmiş ve gelmekte olan ABD, tezkere reddedilince Türkiye'yi terk etmek zorunda kaldı.⁶⁹

Bunun üzerine bir de Temmuz 2003'te Süleymaniye'de ABD askerlerinin 11 kişilik Türk irtibat timini başına çuval geçirerek tutuklaması da eklenince, askerler bir yana sivil vatandaşlar bile Türk askerlerine yapılan bu hareketi hazmedemedi ve bu olay ister istemez

⁶⁴ Uzgel, a.g.m., s. 315.

⁶⁵ Erdoğan, a.g.e., s. 443

⁶⁶ Cumhuriyet, 3 Aralık 2002.

⁶⁷ Cumhuriyet, 3 Aralık 2002.

⁶⁸ Tayyar Arı, Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, İstanbul, Alfa Yay., 2004, s. 625

⁶⁹ Mustafa Balbay, Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri, İstanbul, Cumhuriyat Yay., 2004, s. 156

“stratejik ortaklık” bitti mi sorusunu akıllara getirdi. Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök de olayı “iki ülke arasındaki en büyük güven bunalımı” olarak değerlendirdi.

Bu gerginliğe rağmen Türkiye ve ABD dönem dönem karşı karşıya gelseler de stratejik işbirliğine devam etmek zorundaydılar. Türk-Amerikan ilişkilerinin bütünüyle bozulması istenmediğinden öncelikle ABD’nin Irak Harekatı’nı başlattığı gün olan 20 Mart’ta TBMM yeni bir tezkere kabul ederek, Türk hava sahasında ABD’ye tahsis edilecek hava koridorlarını belirledi.

Ardından Ekim 2003’te Türk askerlerinin Irak’a gönderilmesi için TBMM’de yeni bir tezkere daha kabul edilse de ABD, Dışişleri Bakanı Colin Powell aracılığıyla “Irak’ta koşullar değişti, geline bu noktada asker istemiyoruz” şeklinde bir açıklama yaparak Türk askerlerinin Irak’a gönderilmesine karşı çıktı. Türkiye’nin ABD ile ilişkileri yeniden 1 Mart öncesindeki duruma getirme yönündeki girişimleri Türk basınında “tamirat başladı” şeklinde yorumlanıyordu.⁷⁰

Bunu takibeden yıllarda İstanbul’da yapılan NATO zirvesi, Başkan Bush ve Başbakan Erdoğan’ın karşılıklı ziyaretleri, Aralık 2004 ve Ekim 2005’te yapılan Brüksel ve Lüksemburg AB Bakanlar Konseyi Zirvelerinde ABD’nin Türkiye’nin AB üyeliğine verdiği somut destek ve Aralık 2005’te CIA Başkanı Porter Goss’un Ankara ziyareti ikili ilişkilerin yeniden 1 Mart öncesindeki stratejik işbirliğine dönmeye başladığının ilk belirtileri oldu.

Özetle 2003 yılında Türk-Amerikan ilişkilerinde geline noktada bir çok yeni sayfa açıldığı ve Türkiye ile ABD’nin son zamanlarda ilk defa hem böylesine yan yana hem de karşı karşıya gelmesine rağmen yukarıda sayılan gelişmeler ve özellikle CIA Başkanı Porter Goss’un Irak’ta Türk istihbarat birimleriyle iş birliği yapmak için Ankara’ya gelmesi, iki ülkenin de bölgede birbirlerine ne kadar ihtiyaç duyduğunu kanıtladı.

2. Türkiye’nin AB Üyeliği İçin ABD’nin Doğrudan Girişimleri

Türkiye’nin hem AB hem de ABD’yle ilişkileri açısından bakıldığında, AB üyeliği konusunda ABD’nin tavrı her dönemde merak edildi. Türkiye’nin Batı Avrupa ülkeleri ve AB ile ilişkileri, ABD’yle ilişkilerine göre 90’lı yıllarda çok daha sorunlu oldu. AB’nin Türkiye’yi tam üye olarak bünyesine almak için hiçbir umut vermemesi, insan hakları, demokrasi, Kıbrıs ve Ege konularında sürekli sıkıştırması sonucu Türkiye bir parçası olduğu Avrupa’dan siyasal olarak uzaklaştı.

Oysa ABD Türkiye’yi ne insan hakları, ne Kıbrıs ve Ege ne de azınlıklar konusunda hiç bir zaman Avrupa gibi sıkıştırmamıştı. 1990’lı yılların başında AB ülkeleri, AGİK’in silah hibesi uygulamasıyla verdikleri zırhlı personel taşıyıcıların bile Güneydoğu’da kullanılmasını protesto ederken, ABD uzun zamandır vermeyi reddettiği Cobra helikopterlerini Türkiye’ye vererek PKK’nın bölgede askeri olarak yenilmesini kolaylaştırdı. ABD’nin sonucunu bilerek Cobra’ları vermesi çok önemliydi.⁷¹

Daha geriye gidilecek olursa, Kıbrıs Barış Harekatı’ndan sonra ABD’nin aldığı Türkiye’ye ambargo uygulanması kararı bile, Başkan Gerald Ford’un ABD Kongresi’nin aldığı ambargo kararını iki defa veto etmesine ve Dışişleri Bakanı Henry Kissenger’in güçlü direnişine rağmen Rum ve Yunan lobilerinin etkisi altındaki Kongre’nin baskısıyla zor bir

⁷⁰ Yasemin Çongar, “Tamirat Başladı”, Milliyet, 24 Haziran 2003

⁷¹ Oran, a.g.e., s. 230

süreçten geçilerek onaylanabildi. Zaten yaklaşık üç buçuk yıl uygulanan ambargo, ABD yönetiminin Kongre üzerindeki etkisini tekrar kazanmasına paralel olarak kaldırıldı.

a. Diplomatik Girişimler

ABD, 1990'lar boyunca Türkiye'nin AB üyeliğini destekledi ve gerek Başkan Clinton ve George W. Bush gerekse başta Condolezza Rice ve Colin Powell olmak üzere ABD dışişleri bakanları, AB yetkilileriyle yaptıkları görüşmelerde bu konuyu gündeme getirdiler.

ABD bu konudaki girişimlerini, 1995'te Türkiye'nin AB ile Gümrük Birliğinin onaylanması sırasında ve AB'nin Aralık 1997'deki Lüksemburg ve Aralık 1999'daki Helsinki zirvelerinden önce Türkiye'nin aday ilan edilmesi sürecinde de sürdürdü.⁷² Ardından ABD'nin verdiği bu destek, Aralık 2004 Brüksel ve Ekim 2005 Lüksemburg zirvelerinde Türkiye ile müzakerelere başlanması tartışmalarında artarak devam etti.

Üstelik ABD, Türkiye'nin AB üyeliğini sadece desteklemekle kalmayıp, doğrudan girişimlerde de bulundu. ABD'li yetkililer bazen Avrupa Parlamentosu'nun önde gelen üyeleriyle görüşerek, bazen de ABD büyükelçileri aracılığıyla girişimlerde bulunarak kulis faaliyetleri yaptılar.

Diğer yandan ABD'nin AB zirvelerinde yaptığı bu girişimler içinde 1997 Lüksemburg zirvesinde istediği sonuca ulaşamaması, AB'nin kendi çıkarlarıyla uyuşmadığında Washington'dan gelen telkinlere uymayacağını göstermesi açısından önem taşıyordu.⁷³

Avrupalı yetkililerin, ABD'nin Türkiye'nin AB üyeliği için somut girişimlerde bulunmasına sert tepki göstermesine rağmen ABD yönetimi, ısrarla Türkiye'ye tam destek vermeye devam ederek her platformda bu konuyu, Avrupa Parlamentosu ya da Avrupa Komisyonu Başkanlarıyla konuşmaktan çekinmedi.

Öyle ki Haziran 2004'te Türkiye'nin AB üyeliği, Başkan Bush ile Fransa Cumhurbaşkanı Jacques Chirac arasında sert tartışmalara yol açtı. İstanbul'da yapılan NATO zirvesinde görüşen ve zaten Irak konusunda da anlaşamayan Bush ve Chirac arasındaki tartışma, Bush'un Türkiye'nin AB'ye üye olması gerektiğini söylemesiyle başladı.⁷⁴

Chirac, Bush'un bu girişimini “ Bush, yalnızca çok ileri gitmedi, aynı zamanda kendisine ait olmayan bir alana ayak bastı” diye değerlendiriyor ve “ Bush'un AB ile ilgili herhangi bir yol göstermeye veya herhangi bir emir vermeye hakkı yoktur. Bu, aynı benim ABD'ye Meksika'yla ilgili olan ilişkilerini nasıl yöneteceğini açıklamam gibi bir şey” diyerek Bush'a sert tepki gösteriyordu.⁷⁵

Chirac'ın uyarılarını umursamayan Başkan Bush, daha sonra İstanbul ziyareti sırasında yaptığı bir konuşmada “ABD bir Avrupa gücü olarak Türkiye'nin AB'de yeri olduğunu düşünüyor. Bu üyelik müslüman dünya ve Batı arasındaki ilişkilerde büyük bir ilerleme sağlayacaktır” diye konuşarak “Türkiye'yi AB'ye dahil etmek, AB'nin tek bir dini kabul eden özel bir kulüp olmadığını ve medeniyetler çatışmasının aşılmış olduğunu gösterecek” şeklinde bir değerlendirme yapacaktır.⁷⁶

⁷² Uzgel, a.g.m., s. 277

⁷³ Uzgel, a.g.m., s. 277

⁷⁴ AFP Haber Ajansı, 29 Haziran 2004.

⁷⁵ AFP Haber Ajansı, 29 Haziran 2004.

⁷⁶ AFP Haber Ajansı, 29 Haziran 2004.

Bush Türkiye'ye bu sözleriyle, Türkiye'nin demokratik, hür ve terörizmle mücadele konusunda sıkı bir müttefik olduğu ve ABD'nin desteğine güvenebileceğini ancak son kararı yalnızca Avrupalıların belirleyeceği mesajını veriyordu.

Türkiye'nin AB üyeliği için ABD yönetiminin en doğrudan müdahalesi ise 3 Ekim 2005'te başlayan ve çetin pazarlıklara sahne olan tarihi Lüksemburg Zirvesi'nde gerçekleşecekti. Lüksemburg'da Türkiye'yle müzakerelere başlanması için uzlaşmaya varılmasında ABD Dışişleri bakanı Condolezza Rice'in müdahalesi önemli rol oynadı.⁷⁷

Condolezza Rice, müzakere çerçeve belgesi üzerindeki pazarlıklara da dahil olarak Avrupalı diplomatları şaşkınlığa uğratmıştı. Rice zirvedeki pazarlıklar sırasında İngiltere Dışişleri Bakanı ve aynı zamanda AB Dönem Başkanı Jack Straw ve Başbakan Erdoğan'la görüşerek, Türkiye'ye verilen en güçlü desteğin Washington-Londra-Ankara ekseninde yapılmasını sağladı.⁷⁸

Türkiye'nin Kıbrıs Rum Yönetimi'nin NATO üyeliğine izin vermek zorunda kalabileceği endişesi üzerine Rice, Kıbrıs Rum Yönetimi Cumhurbaşkanı Tasos Papadopoulos'tan NATO'ya katılma niyetleri olmadığı konusunda güvence aldı ve NATO'yla ilgili kararların Avrupa Birliği'nde değil NATO'da alınacağı güvencesini verdi.⁷⁹

Rice bununla birlikte AB'nin içişlerine müdahale olarak görülebileceği düşüncesiyle, zirve boyunca Türkiye ile müzakerelere başlamasına en çok karşı çıkan ancak Hırvatistan'ın AB'ye girmesini en çok isteyen Avusturya ve Fransa'nın dışişleri bakanlarını aramamıştı.⁸⁰

Türkiye'yle müzakerelere başlanması kararının alındığı zirvenin ardından Rice'in Türkiye müdahalesi, Avrupa basınında geniş yer bulacaktı. AB'nin üst düzey yetkililerinden bir kısmı, İngilizlerin kendilerinden önce Türklere ve Amerikalılara danıştığı ve bu üç ülke arasında ne tür pazarlıklar yapıldığını AB Bakanları bile bilmediği için Rice'ı eleştiren açıklamalar yaptılar.⁸¹

Avrupa basınında, Amerikan müdahalesinin boyutlarına bakarak Türkiye'nin AB içinde Amerikan ve İngilizlerin Truva atına dönüşmesinden endişe edildiği yorumları yapılırken Başkan Bush ile AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso, Washington'da yaptıkları görüşmede Türkiye'nin AB sürecini ele aldılar.

Ancak Barroso, Avrupa basınıyla ayı fikirde olmadığını, ABD Dışişleri Bakanı Condolezza Rice'in, 3 Ekim kararı öncesinde Başbakan Erdoğan ve Rum Yönetimi lideri Papadopoulos'la telefon görüşmeleri yapmasının AB'nin içişlerine müdahale olarak görülmemesi gerektiğini vurgulayacaktır.⁸²

b. AGSK Konusunda Türk-Amerikan İşbirliği

ABD'nin AB yolunda Türkiye'ye verdiği destek yalnızca “perde arkası yoğun diplomasi” yoluyla gerçekleştirilmedi. ABD aynı zamanda NATO, BAB ve AGSK gibi savunma ilişkileri konusunda da Türkiye'nin arkasında yer aldı. AB'nin olası hareketlerinde Türkiye'yi dışlamaması için çaba sarfetti.

⁷⁷ Independent, 5 October 2005

⁷⁸ Financial Times, 5 October 2005.

⁷⁹ Financial Times, 5 October 2005.

⁸⁰ Independent, 5 October 2005.

⁸¹ Financial Times, 5 October 2005.

⁸² Elefterotipia, 22 November 2005.

Türkiye NATO'nun Nisan 1999'da düzenlenen Washington Zirvesi öncesinde ve zirves sırasında NATO üyelerine, AB'nin olası hareketlerinin Kuzey Atlantik Konseyi'nin onayına tabi olmasında ısrar ediyordu.⁸³

Buna ek olarak Türkiye, AB'nin NATO'dan yaptığı her bir talebin incelenmesinde ısrar ederek NATO Konseyini, AB'ye NATO'nun imkanlarından otomatik olarak yararlanma hakkını vermemesi konusunda etkilemeye çalışmıştı.⁸⁴

ABD ise Türkiye'nin yaptığı tüm girişimleri destekledi ve AGSK'nin AB'ye üye olmayan devletlere karşı ayrımcılık yapmaması ve NATO savunma yapılarını kopyalamaması gerektiğini ileri sürdü.⁸⁵

ABD yönetimi, AB'nin olası hareketlerinde uygulama ve karar alma mekanizmasında Türkiye'yi dışlamasının maliyetinin yüksekliği konusunda daima AB'yi ikna etmeye çalıştı. AGSK oluşumuna açıkça karşı çıkmamakla birlikte Avrupa'nın tamamen NATO'dan ayrı bir güvenlik yapılanması geliştirmesinden rahatsızlık duyuyordu.⁸⁶

Temmuz 2000'de Brüksel'de yapılan NATO toplantısında, Türkiye'nin AB'nin her operasyon girişimi için NATO'nun olanaklarını kullanmadan önce NATO'dan onay istemesi ve yetki talebinde bulunması koşulunu kabul ettirme sürecinde, Türkiye'nin yoğun çabası kadar ABD'nin de Türkiye'yi desteklemesi önemli rol oynadı.⁸⁷

Türkiye, eğer AGSK'den dışlanması sürerse, BAB'ın ve dolayısıyla AGSK'nin NATO olanaklarını kullanmasını veto edeceğini açıkladı. Ancak AB, AGSK'ye hız verirken Türkiye'ye karar mekanizması içinde yer vermemekte diretiyor ve Türkiye'yi yalnızca danışma mekanizmasında tutmayı tercih ediyordu.

AB, gerek Yunanistan vetosu nedeniyle gerekse kendisi NATO'dan uzaklaşıp kendi ayakları üzerinde durmaya çalışırken Atlantik ötesi bağın vurgulanması hoşuna gitmediği için Türkiye'yi, AGSK'nin dışında tutmayı kararlaştırmıştı. Ayrıca Türkiye bu dönemde ABD'yle yakın ilişkiler içinde bulunduğundan, AB Türkiye'yi AGSK içinde Washington'un bir uzantısı olarak görüyordu.⁸⁸

Türkiye'nin şiddetli bir direnç göstermesi ve İngiliz ve ABD üst düzey yetkililerinin Ankara'ya gelerek, Türkiye'yi ikna etmeye çalışmaları, Türkiye'nin 2001 başındaki ekonomik bunalım dönemine denk gelse de Türkiye bu ortamda bile direnmişti. Bu direnç Türkiye'nin konuya ne kadar önem verdiğini gösteriyordu.

Türkiye, AB NATO olanaklarını kullanmadığında da olayın kendi güvenliğini ilgilendirdiği ölçüde karar mekanizmasında yer almak istiyordu. Türkiye'ye yönelik baskılar da bu noktada yoğunlaşmıştı. AB ve Türkiye'nin yaklaşımlarını uzlaştırmaya çalışan ABD ve İngiltere, Türkiye'ye coğrafi yakınlığı olan hareketlerin kararına değil yönetimine katılmayı önermişti.⁸⁹

AGSK konusundaki anlaşmazlıklar, Aralık 2002'de yapılan AB Kopenhag Zirvesinde alınan kararlarla son buldu. Bu zirvede Türkiye, Avrupa'nın AGSK konusundaki isteklerine

⁸³ Baç, a.g.e., s. 189

⁸⁴ Baç, a.g.e., s. 189

⁸⁵ Baç, a.g.e., s. 190

⁸⁶ Evren Güldoğan, "İttifak'ın 50. yılında Türkiye-NATO ilişkileri", <http://www.milliyet.com.tr/ozel/nato/evren.htm>

⁸⁷ Uzgel, a.g.m., s. 316

⁸⁸ Uzgel, a.g.m., s. 317

⁸⁹ Robert Chase, Emily Hill, Paul Kennedy, Eksen Ülkeler: Gelişen Dünyada ABD Politikasının Genel Hatları, Belkıs Dışbudak (çev.), İstanbul, Sabah Yay., 2000, s. 54.

karşı sürdürdüğü itirazlarından vazgeçiyor, karşılığında da AB ülkeleri, Türkiye'nin hassas olarak değerlendirdiği Ege ve Kıbrıs bölgesinde AGSK'yi kullanmayacağına dair güvence veriyordu.⁹⁰

3. ABD'nin Türkiye'nin AB Üyeliğini Desteklemesinin Nedenleri

Herşeyden önce ABD'nin Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemesi, üstelik son dönemdeki AB zirvelerinde doğrudan girişimlerde bulunması, ABD'de partiden partiye ya da başkandan başkana değişen bir dış politika olmadı. George W. Bush Türkiye'nin AB üyeliği için Chirac'la İstanbul'da tartışmaya tutuşurken, Bill Clinton da ABD başkanı olduğu dönemde “Türkiye'yi Batı'ya bağlamak için makul olan herşeyi yapmamız gerektiğine inanıyorum. Ülkenin genişliğine, neyi engelleyip neye kapı açacağına bakacak olursanız oldukça önemli olduğunu görürsünüz” demişti.⁹¹

Bu nedenler aşağıdaki gibi sıralanabilir:⁹²

1. AB içerisinde güçlü transatlantik bağların olmasından yana bir Türkiye, AB-ABD ilişkilerinin uzun dönemdeki evrimi için olumlu bir etki yapacaktı.

2. AB için hazırlanmak ve üye olmak Türkiye'nin laik, Batılı anlamda demokratik bir ülke olması yönünde kendi evrimi için de olumlu bir etki yaratacaktı.

3. AB'ye tam üyelik Türkiye'nin Batı bağlantısını kesinleştirecekti. ABD Türkiye'de radikal islamcı bir rejimin kurulmasını ya da Türkiye'nin Avrupa'dan daha da uzaklaşmasını istemiyordu. Böyle bir gelişme Ortadoğu'daki tüm dengeleri alt üst edeceği gibi Orta Asya ve Kafkasya ile Batı arasındaki bağlantı da kesilecek ve enerji hatlarının geleceği ve ABD'nin buradaki etkinliği tehlikeye düşecekti.

4. Avrasya'da bölgesel çatışmaların artması ve özellikle Balkanlarda insan haklarının ihlal edilmesi sonucu NATO “alandışı”na yayılınca, ABD Balkanlarda ve dolayısıyla AB tepkisini önlemek için AB içinde sıkı bir müttefike ihtiyaç duydu.

ABD'nin Balkanlarda desteklediği ve yanında yer aldığı taraflar, Türkiye'nin de desteklediği ve ilişkilerinin iyi olduğu Boşnaklar, Arnavutlar ve Makedonya gibi ülke ve halklardı. Dolayısıyla bu durum ABD için Türkiye'yi son derece uygun bir bölgesel ortak haline getirmişti.

5. Türkiye'yle ABD'nin tarihsel, kurumsal ve siyasal olarak işbirliği gelenekleri vardı ve Türkiye, tıpkı Orta Doğu'da olduğu gibi coğrafi konum ve sahip olduğu siyasal, insani ve kültürel bağlar açısından, ABD'nin işbirliği yapması için çok uygun bir müttefikti.

Üstelik ikili ilişkiler 1990'larda daha da yoğunlaşmıştı. Bunun da kısa sürede değişmesi olanaklı değildi. ABD, kendisine bu kadar yakın bir müttefikin AB içinde yer almasını desteklemeyi çıkarlarına uygun görüyordu. ABD, Türkiye'nin de tam üye olmasıyla

⁹⁰ TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu, s. 19

⁹¹ Robert W. Pearson, “A Vision of the Turkish-US Partnership”, <http://www.usemb-ankara.org.tr/ambassadr/pea0402.htm>

⁹² Bu bölüm, Zalmay Khalilzad, “Türk-Batı İlişkileri İçin Stratejik Bir Plan”, Z. Khalilzad, Ian O. Lesser, F. Stephen Larrabe, Türk Batı İlişkilerinin Geleceği: Stratejik Bir Plana Doğru, Işık Kuşçu (çev.), Ankara, ASAM Yay., 2001, ss. 96-99; İlhan Uzgel, “ABDve NATO'yla İlişkiler”, Basın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, Cilt II, İstanbul, İletişim Yay., 2003, ss. 274-276, Tahsin Fendoğlu, Güvenlik Boyutu Bağlamında AGİT”, Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu Elazığ 17-19 Ekim 2001 Bildiri Kitabı, Orhan Kılıç ve Mehmet Çevik (der.), Elazığ, Deren Yay., 2002, ss. 349-353 ve Arthur M. Schlesinger, “America and the World”, <http://www.ciaonet.org/oljourfrm.html>'den hareketle hazırlanmıştır.

İngiltere’den sonra kendisiyle yakın ilişkileri olan bir ülkenin daha AB’de bulunmasını sağlayabilecek ve bu bütünleşme hareketiyle bağlarını artırabilecekti.

6. Türkiye kendi yaşamsal çıkarlarını fazla tehdit etmediği sürece ABD’ye karşı çıkması zor bir ülkeydi. Nazik durumda olan ve IMF’ye sıkıca bağlı olan ekonomisi ABD etkisindeydi. Ayrıca sürümcemede kalan bir Orta Doğu Barış sürecinde İsrail’e bölgede destek olması için Türkiye’ye ihtiyaç vardı.

7. Türkiye’nin üyeliği gerçekleşirse AB’nin homojen yapısı kaybolacak, alanı ve kapsamı genişleyecek, böylece homojen tek bir blok olma özelliğinden uzaklaşacaktı.

8. NATO’dan uzaklaşma eğiliminde olan AGSK’yi, İngiltere’nin yanında Türkiye aracılığıyla denetlemek istiyordu. Çünkü Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği onun, AGSK içinde de yer almasını sağlayacaktı. ABD özellikle savunma alanında işbirliği yaptığı Türkiye’nin BAB içinde bulunmasını istiyordu. Böylece BAB ya da onun yerine geçecek bir Avrupa savunma yapılanmasıyla NATO arasındaki bağlantı daha sıkı olabilecekti.

Bu amaçlarla Türkiye’nin AB üyesi olmasını arzulayan ABD’nin diplomatik girişimleri, AB’nin Türkiye’yi tamamen dışlamasını önleyen en büyük faktör oldu. ABD’nin diplomatik girişimler yoluyla Türkiye’yi Avrupa’ya bağlamak istemesinin en büyük nedeni, Brzezinski gibi AB’li stratejistlerin “jeopolitik mihver” ve “jeostratejik aktör” olarak tanımladığı Türkiye’nin, kendine özgü özel konumu nedeniyle, AB içinde Amerikan çıkarlarını dengeleyebilecek bir potansiyele sahip olmasıydı.

SONUÇ

Türkiye’de, Atatürk başta olmak üzere cumhuriyeti kuran siyasal seçkinler, Türkiye’nin “muasır medeniyet” seviyesine ulaşabilmesini kendilerine karşı bağımsızlık savaşı verdikleri Batı’yla her alanda onurlu bir işbirliği yapmakta gördüler. “Çağdaşlaşma” kavramını “Batılılaşma” ile aynı anlamda gören Türk siyasal seçkinler, NATO ve Avrupa Konseyi gibi Batılı uluslararası kuruluşlara üye olmayı amaçladı ve ardından AB üyeliğini bir dış politika gerekliliği olarak benimsediler.

Türkiye için AB, iki yüz yıllık bir Batılılaşma politikasının doğal bir hedefi olmasının yanında, 1959’daki ilk üyelik başvurusundan itibaren Türkiye tüm adımlarını yetersiz de olsa bu amaca göre attı, temel dış politikasını bu yönde çizdi ve başka arayışlara yönelmeden Batı dünyasıyla paralel politikalar geliştirmeye özen gösterdi.

Ancak AB’nin Türkiye’ye bakışı hep olumsuz olmuştur. AB a) ideolojik ve psikolojik b) etnik c) siyasi d) jeopolitik e) tarihsel f) ekonomik olmak üzere temelde altı neden ileri sürerek Türkiye’nin AB üyeliğine karşı çıkmış, Türkiye’yi Avrupa Kimliğinin dışında görmüş ve AGSK’den dışlamıştır.

Her ne kadar Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne üyelik çabalarının önüne insan hakları ihlalleri, darbeler, nüfusun çokluğu, zayıf ekonomi, Ege ve Kıbrıs sorunlarının yol açtığı engeller ileri sürülse de Doğu Avrupa, Balkan ülkeleri ve son olarak Hırvatistan’a Avrupa kapılarının açılmasından sonra AB’nin objektif değil siyasi, kültürel ve psikolojik faktörlerle karar verdiği açıkça görülmektedir.

Avrupa’da günümüzde, Avrupa’nın değişik ülkelerinde yaşamış Türklere ve genel olarak Türkiye’ye yönelik olumsuz kanı ve inançların olduğu gerçektir. Türkiye’nin bir çok alanda AB kriterlerine uymayan uygulamaları olmakla birlikte Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya ve Slovakya’nın durumu Türkiye’den daha iyi değildir.

AB öncelikle Türkiye'nin %99'unun müslüman olması ve AB içindeki dengeleri derinden etkileyebilecek bir potansiyele sahip olmasından dolayı Türkiye'ye çifte standart uygulamaktadır. Türkiye AB ile olan bu eşitsiz ilişkilerine yeterli bir tepki verememekte, AB'deki kendisine yönelik olumsuz imajları ve önyargıları yıkacak yeterli propaganda yapamamakta ve Manisalı'nın deyimiyle adeta bekleme odasında çökertilmiş bir ülke izlenimi vermektedir. İşte umutsuzluğun hakim olduğu ve Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin önemli kararların alınacağı her AB zirvesi ve AB Bakanlar Konseyi toplantısında, Türkiye lehine bir diplomatik baskı faktörü olarak ABD yönetimi devreye girdi.

Türkiye'yi stratejik ortak ve AB içinde Amerikan çıkarlarını savunabilecek bir ülke olarak gören ABD, özellikle Fransa Cumhurbaşkanı Chirac ve bazı AB üst düzey yetkilileri tarafından şiddetle eleştirilse de kimi zaman Avrupa Parlamentosu, Komisyon ve AB dönem başkanlarıyla doğrudan iletişim kurarak, Türkiye'nin AB üyeliği için destek istedi.

ABD desteği, Türkiye'nin AB üyeliğiyle sonuçlanmasa da AB'den ve AGSK'den tamamen dışlanmasını önledi. AGSK ve NATO içindeki Türk-Amerikan işbirliği Türkiye'nin Kosova ve Bosna'da dolayısıyla Avrupa güvenliğinde daha etkin olabilmesini sağlarken, AGSK'nin karar mekanizmalarında daha çok söz sahibi olmasına yol açtı.

NATO'dan bağımsız hareketler gerçekleştirme amacındaki AGSK karşısında NATO'nun prestij kaybetmemesi için uğraş veren ABD, İngiltere ve Türkiye gibi kendisi ile sıkı stratejik ortaklığı olan iki ülkeyi yan yana AB üyesi olarak görmek istemektedir.

AB ortak dış politika konusunda kendi ayakları üzerinde durmanın hesabını yaparken, Türkiye'nin AB üyeliği gerçekleşirse İngiltere-ABD-Türkiye ekseninde AB politikaları açısından bir Transatlantik bağ kurulacaktır. Çünkü İngiltere'nin Birlik içindeki rolü bambaşka bir noktadadır.

ABD'yle politik ve kültürel bağlarını koparmayan, hatta AB'den daha çok ABD'ye yakın olan İngiltere, tam anlamıyla bir "denge politikası" izlemektedir. Çünkü İngiliz Uluslar Topluluğu'yla ilişkilerini zedelemeyecek bir Avrupa politikası izlemeyi amaçlarken, İngiliz Uluslar Topluluğu aracılığıyla dünya'nın diğer ülkelerindeki bağlantılarını kaybetmemenin hesabını yapmaktadır.

İngilizler zaten baştan beri AB'nin bir uluslar üstü sistem olmasını istemiyor ve kendilerini Kara Avrupası'nın dışında görüyorlardı. Onlara göre İngiltere'nin egemenlik haklarını bir üst otoriteye devretmesi, İngiltere'nin İngiliz Uluslar Topluluğu gözündeki imajını zedeleyebilirdi. Bu yüzden AB ile ilişkilerinde daima belli taahhütlere girmekten kaçınan İngiltere, ABD'yle birlikte Türkiye'ye Avrupa kapılarının açılması için yoğun çaba sarfetti.

3 Ekim 2005 Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'yle müzakerelere başlanması kararı alınırken, o günlerde AB Dönem Başkanı olan İngiltere Dışişleri Bakanı Jack Straw'un, Türkiye'nin üyeliğine şiddetle karşı çıkan Avusturya ve Fransa Dışişleri Bakanlarını ikna turuna çıkması önemli rol oynadı. Dolayısıyla ABD yönetimin AB'yle üyelik yönünde daima Türkiye'nin arkasında durması, İngiltere'nin de Türkiye'ye bakışını şekillendirmiş oldu.

Günümüzde Türkiye'nin hem ABD'yle hem de AB'yle derin çıkar ilişkileri vardır. Nasıl ki ABD, Türkiye ve AB arasında bir seçim yapamazsa, Türkiye'nin de ABD ve AB arasında bir seçim yapması yanlış olur. Ancak bu noktada AB, sadece ekonomik çıkarlarını dikkate alarak Orta Doğu ve diğer hassas bölgelere bakarken, ABD'nin bundan farklı olarak bir süper güç gibi davrandığını ve hem ekonomi hem politika hem de güvenlik açısından bu bölgelere baktığını görmek gerekir.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

AB'nin bakış açısında güvenlik unsuru olmadığından bu tavrı Türkiye'yi kendisinden uzaklaştırmaktadır. Türkiye'nin AGSK'den dışlanmaya çalışmasının nedeni de AB'nin stratejik tutumundaki bu zaafıdır. Dolayısıyla AB gerçekten bir süper güç olmak istiyorsa özellikle güvenlik konusunda Türkiye'ye ihtiyacı olduğunu anlamalıdır.

Sivil ya da asker tüm Avrupalı yetkililer aynı kaygıyla hareket ederek konulara sadece ekonomik çıkar çerçevesinden bakmaktadır. AB'nin gündeminde, ABD'ninki gibi bir stratejik bakış açısı ve güvenlik sorunları yoktur. Zaten AB ülkelerinin savunma harcamalarını az da olsa artırması kendi toplumlarının büyük tepkisini çekecektir. Bu koşullarda Türkiye olmadan AB'nin bir süper güç olması imkansızdır.

Özetle Türkiye'nin AB üyeliği, ABD yönetimi tarafından her platformda desteklendi ve gelecekte daha istikrarlı bir Türkiye'nin önemli bir unsuru olarak görüldü. Türkiye'nin AB'den uzaklaşıp İsrail-ABD-Türkiye ekseninde daha derin bir güvenlik oluşumunda yer alması fikri, bazı kesimler tarafından zaman zaman gündeme getirilse de ABD karar alıcıları düzeyinde resmi görüş, Türkiye'nin AB üyeliğinin gerçekleştirilmesi için makul olan herşeyin yapılması yönündedir.

Kaynakça

Kitaplar

- ARI, Tayyar (2002), Uluslararası İlişkiler Teorileri, İstanbul: Alfa Yay.
-(2004), Geçmişten Günümüze Orta Doğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi, İstanbul: Alfa Yay.
- BAÇ, Meltem Müftüler (2001), Türkiye ve Avrupa Birliği Soğuk Savaş Sonrası İlişkiler, İstanbul: Alfa Yay.
- BALBAY, Mustafa (2004), Irak Bataklığında Türk-Amerikan İlişkileri, İstanbul: Cumhuriyet Yay.
- BERKES, Niyazi (2004), Türkiye'de Çağdaşlaşma, İstanbul: Yapı Kredi Yay.
- BOZKURT, Veysel (2001), Avrupa Birliği ve Türkiye, Bursa: Uludağ Üniv. Güçlendirme Vakfı Yay.
- BRZEZİNSKI, Zbigniew (1998), Büyük Satranç Tahtası, İstanbul: Sabah Yay.
- CANBOLAT, İbrahim (2003), Savaş ve Barış Arasında Dünya, İstanbul: Alfa Yay.
-(2003), Almanya ve Dış Politikası, İstanbul: Alfa Yay.
- CHASE, Robert, HILL, Emily ve KENNEDY, Paul (2000), Eksen Ülkeler: Gelişen Dünya'da ABD Politikasının Genel Hatları, Belkıs Dışbudak (çev.), İstanbul: Sabah Yay.
- COŞKUN, Hikmet (2004), Avrupa'nın Geleceğinde Türkiye'nin Önemi ve NATO İttifakı, İstanbul: IQ Kültür-Sanat Yay.
- ESLEN, Nejat (2005), Küresel Hamleler Anahtar Stratejiler, İstanbul: Truva Yay.
- FULLER, Graham ve IAN Lesser (1996), Kuşatılanlar: İslam ve Batı'nın Jeopolitiği, Özkan Arıkan (çev.), İstanbul: Sabah Yay.
- GARTEN, Jeffry (1994), Soğuk Barış, İstanbul: Sarmal Yay.
- MANİSALI, Erol (2001), Yürmübirinci Yüzyılda Küresel Kısaç: Küreselleşme Ulus Devlet ve Türkiye, İstanbul: Otopsi Yay.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- ORAN, Baskın (2003), Türk Dış Politikası, İstanbul: İletişim Yay.
- ÖYMEN, Onur (1999), Türkiye'nin Gücü, İstanbul: Doğan Yay.
- SAID, Edward (1982), Oryantalizm, N. Uzel (çev.), İstanbul: Pınar Yay.
- TÜRK, Hakan (1998), Asrın Operasyonu Paket Kenya'da Kapatıldı, İstanbul: Atlantik Yay.
- TÜSİAD ABD Temsilciliği Değerlendirme Raporu (Ocak 2003), Türk Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler.
- ÜLGER, İrfan Kaya (2005), Avrupa Birliği'nin ABC'si, Ankara: Sinemis Yay.
- YILDIZ, Yavuz Gökalg (2001), Stratejik Vizyon Arayışları ve Türkiye, İstanbul: Der Yay.

Makaleler

- AKGÜL, Deniz Altınbaş, "Fransa'da Türkiye'nin AB Üyeliğine Bakış", Avrasya Dosyası, Yaz 2004, Cilt:10, Sayı:2.
- AKGÜN Birol, "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Geleceği", Radikal 2 Eki, 3 Temmuz 2005.
- AYDOĞAN, Metin, "Avrupa Birliği'ni Kim Niçin İstiyor", <http://ab.kemalist.org/modules.php?name=Article=26>.
- BAL, İdris, "Bölgesel Güvenlik ve Türkiye'nin Stratejik Önemi", <http://www.polakd.edu.tr/baskanlik/indeks.php?id=7>.
- CAŞIN, Mesut Hakkı ve DEDEOĞLU Beril, "Yeni Avrupa Güvenlik Kimliğinde Stratejik Arayışlar", Avrasya Dosyası, Cilt: 5, Sayı: 4.
- ÇEÇEN, Anıl, "Avrupa Türkiye'yi Neden Almaz? Ya da Önce Uyut Sonra Unut", Stratejik Analiz, Temmuz 2003.
- ÇONGAR, Yasemin, "Tamirat Başladı", Milliyet, 24 Haziran 2004.
- ERHAN, Çağrı (2003), "ABD ve NATO'yla İlişkiler", Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, Cilt I, İstanbul: İletişim Yay.
- EROL, Mehmet Seyfettin, "Türkiye'nin AB Sürecinde Avrasya Politikası", Avrasya Dosyası, Yaz 2004, Cilt: 10, Sayı: 2.
- FENDOĞLU, Tahsin (2002), "Güvenlik Boyutu Bağlamında AGİT", Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu Elazığ 17-19 Ekim 2001 Bildiri Kitabı, Orhan Kılıç ve Mehmet Çevik (der.), Elazığ: Ceren Yay.
- GÜLDOĞAN, Evren, "İttifak'ın 50. Yılında Türkiye-NATO İlişkileri", <http://www.milliyet.com.tr/ozel/nato/evren.htm>.
- HALE, William ve AVCI, Gamze (2002), "Türkiye ve Avrupa Birliği: Üyeliğe Doğru Uzanan Yol", Barry Rubin ve Kemal Kirişçi (der.) Günümüzde Türkiye'nin Dış Politikası, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yay.
- KAYA, Ayhan, "Avrupa Birliği, Avrupalılık ve Avrupa Türkleri", <http://www.turkiyeavrupavakfi.com/haber-detay20asp?=223>.
- KHALİLZAD, Zalmay (2001), "Türk-Batı İlişkileri İçin Stratejik Bir Plan", Z.Khalilzad, Ian O. Lesser ve F. Stephen Larrabe, Türk-Batı İlişkilerinin Geleceği:Stratejik Bir Plana Doğru, Işık Kuşçu (çev.), Ankara: ASAM Yay.

AKADEMİK BAKIŞ

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi
ISSN:1694 – 528X Sayı: 9 Mayıs – 2006

İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi – Türk Dünyası Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü Celalabat – KIRGIZİSTAN

- NEUMANN, Iver, “Avrupa Kimliği, AB Genişlemesi ve Entegrasyon Dışlama Bağlantısı”, İsa Afacan (çev.), Avrasya Dosyası, Kış 1999, Cilt: 5, Sayı: 4.
- ÖZDAĞ, Ümit, “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Jeopolitik Bir İncelemesi”, <http://ab.kemalist.org/modules.php?name=Name=Article=18>.
- PEARSON, Robert W., “A Vision of the Turkish-US Partnership”, <http://www.usemb-ankara.org.tr/ambassadr/pea.htm>.
- SCHLESINGER, Arthur M., “America and the World”, <http://www.ciaonet.org/oljourfrm.html>.
- SEZGİNER, Murat, “AB’ye Üyelik Süreci ve Türk Milli Siyasetinde Çöküşe Doğru”, Avrasya Dosyası, Yaz 2004, Cilt: 10, Sayı: 2.
- TURGUT, Reşat (2001), “AGSK’deki Gelişmeler”, AGSK, AB ve NATO İlişkilerinin Geleceği Sempozyum Bildirileri, İstanbul: Hak Yay.
- UZGEL, İlhan (2003), “ABD ve NATO’yla İlişkiler”, Baskın Oran (ed.), Türk Dış Politikası, Cilt II, İstanbul: İletişim Yay.
- VALASEK, Thomas, “Genişlemenin Anlamı” <http://www.nato.int/docu/rewiev/2004/issue/turkish.htm>.
- VAN HAM, Peter, “Europe’s Common Defence Policy: Implications for the Transatlantic Relationship”, Security Dialogue, Cilt: 31, No: 2, Haziran 2000.
- WALLERSTEIN, Immanuel, “Avrupa Birliği Neyi Değiştirebilir?” <http://ab.kemalist.org/modules.php?Article=12>.
- YURDUSEV, Esin (1997), “Avrupa Kimliğinin Oluşumu ve Türk Kimliği”, Atilla Eralp (haz.), Türkiye ve Avrupa, Ankara: İmge Yay.

Gazeteler

- Cumhuriyet, 3 Aralık 2002
- Elefterotipia, 22 Kasım 2005
- Financial Times, 5 Ekim 2005
- Independent, 5 Ekim 2005
- Le Monde, 8 Kasım 2002
- Milliyet, 3 Aralık 2001